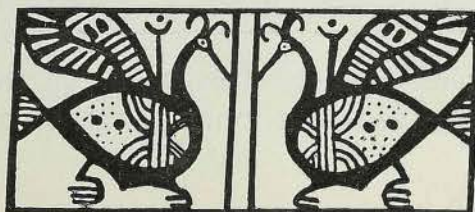

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Π. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥΝΗΣ, ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, Κ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ,
Α. ΠΕΡΝΑΡΗΣ, Κ. ΦΕΡΕΚΥΔΗΣ, ΔΗΜ. ΖΑΛΕΣ, Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ
Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΣ

170

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος έκδοτης: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Ανδροκλέους 2, Λευκωσία, Τηλ. 65900

Έτησία συνδρομή	£1,500 μίλς
Έτησία συνδρομή δια βιβλιοθήκες, σχολεία, οργανισμούς	£2,000 μίλς
Έτησία συνδρομή έξωτερικού	£2,500 μίλς
Τιμή Τεύχους	£0.250 μίλς

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισὲ καὶ φωτογραφίες ἐπιστρέφονται.
Τὰ ἀνάτυπα πληρώνονται ἀπὸ τὸν συγγραφέα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Π. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΓΝΗΣ: Κύπρος 1974	25
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ: Κύπρος 1974 (ἀπὸ τὸ παρελθόν, ἔρωτας, πραγματικότητα, μαυροφορεμένη, κατάντια, συλλογίζομαι, ἀφήστε)	25
Κ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ: Πλοῖο ἐλληνικὸ στὴν Καρχηδόνα (διήγημα)	28
Α. ΠΕΡΝΑΡΗΣ: Τὰ πάθη τὰ σεπτὰ	33
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ: Τὰ σονέττα τοῦ Σίμου Μενάρδου (μελέτημα)	38
Κ. ΦΕΡΕΚΥΔΗΣ: Ἐκεῖ ποῦ βασιλεύει ὁ ἥλιος	46
JACK GAIST: Poems from 'the modern Greek: G. Th. Vafopoulos	47

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — Κ. Χρυσάνθη: Διαπίστωση — ΤΟ ΒΙΒΑΙΟ — Κ. Χρυσάνθη: Τάκη Δόξα «Στὴ χώρα τοῦ Ἀδγεία» — Δημ. Ζαθέ: Λώρου Φαντάζη «Ἐνθάδε κείται» — Ν. Κρανιθιώτη: Γ. Σάντη «Ποιήματα» — Κ. Χρυσάνθη: Ἐνας νεοελληνιστὴς μὲ ἦθος — ΓΕΝΙΚΑ — ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ — ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ.

ΒΙΒΛΙΑ Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ

ΛΥΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ (Κρατικὸ Βραβεῖο Ποιήσεως Ἑλλάδος) σελ. 474	£ 3,000
ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ I (τῆς γλυκείας χώρας Κύπρου) (4 νουβέλλες)	σελ. 276 £ 2,500
ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ II (ἀπὸ τὸ ἡμερολόγιο ἑνὸς γιατροῦ) (μυθιστόρημα)	σελ. 112 £ 1,250
ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ III (ἱστορίες ἀπὸ τὴν Κύπρο τὴν ἀγέρινη) (49 διηγήματα)	σελ. 224 £ 2,250
ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ IV (ἓνα γαλάζιο κορίτσι ἀπὸ τὴν Κύπρο) (4 νουβέλλες)	σελ. 200 £ 3,000
ΔΡΑΜΑΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ (ἔντεκα δραματικὰ ἔργα) σελ. 334	£3,000
Πωλοῦνται στὰ Βιβλιοπωλεῖα καὶ στὴν «Πνευματικὴ Κύπρο»	

Υπεύθυνος κατὰ τὸν νόμον: δρ Κ. Χρυσάνθης.

Τυπώθηκε στὰ Τυπογραφεῖα «ΘΕΟΠΡΕΣ», Τηλ. 44940, Λευκωσία.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Πνευματική Όμάδα: ΦΡΙΞΟΣ ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, ΤΑΚΗΣ ΦΥΛΑΚΤΟΥ,
Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Υπεύθυνος: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΕ'

Ν Ι Ο Β Ρ Η Σ 1 9 7 4

Άρ. 170

ΚΥΠΡΟΣ · 1974*

Μέσα στις φλέβες σου
κυλά τὸ πανάρχαιο αἷμα.
Σταφύλι καὶ φιλί, ρινίσματα
ἀσημοῦ κι' ἔνα κομμάτι γαλανὸ
πανί, χαιρετοῦν τὸ πρωινὸ
τὸν κυπριακὸ κορυδαλλό.
Τώρα τάρματα τῶν δαρβάρων
τὸ μπαροῦτι καὶ τὰ ὄπλα τῶν ξένων.
Νησι τῆς Ἀφροδίτης καὶ τῆς
Λεφτεριάς. Τὸ αἷμα σου
ἀτσάλι καὶ χαλκός, πίκρα καὶ πάθος
Τώρα...

ΠΑΝΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

* Διαβάστηκε στὸν Ἀντιαποικιακὸ Συνέδριο
γιὰ συμπράξασα στὸν Κυπριακὸ λαὸ
στὶς 6.10.74.

ΚΥΠΡΟΣ 1974

ἀπὸ τὸ παρελθόν

οἱ δύσκολοι καιροὶ σοῦ ὑπενθυμίζου τὴ λιτὴ ζωὴ τοῦ καφενεῖου χωρὶς ὑπερο-
ψίες χωρὶς προβλήματα σχεδὸν οἰκεία σὰν τὸ πουνάμισό σου καὶ τὸν ὕπνο σου μὲ
τ' ἀνοιχτὸ παράθυρο στὸν κύριο δρόμο δίχως φόβο γιὰ ματιές περιεργές ἢ χάσιμο
μικροπραγμάτων θαῦμα ἢ ξεγνοιασιά κι' ἢ ἐμπιστοσύνη κι' ὁ καλὸς σου γείτονας

ἢ καλημέρα μύριζε βιολέττα καὶ βασιλικὸ σχεδὸν τὴ μυρωδιὰ τοῦ σώματός σου
τὸ κουβεντολόι ἀπλὸ σὰν Κυριακὴ μὲ τὰ καινούρια τῆς φουστάνια παίζανε οἱ δρόμοι
παιδικὰ καθὼς τὸ χνοῦδι στὰ μελίγγια τῶν χρυσῶν μας ἀγοριῶν γιὰτὶ θεὲ μου μᾶς
τὰ στέρησες καὶ ζοῦμε πιά στὴν ἀνομβρία

τοῦτοι οἱ καιροὶ μὲ τὰ χαμένα μάτια τους καὶ τὰ προσεκτικὰ τους λόγια στέκον-
ται στὸ λάρυγγά μας σὰ λυγμὸς ποῦ πάεις νὰ κρύψης γύρα οἱ καθρέφτες δείχνουνε

ρυτίδες και κλαμένα βλέφαρα μυρίζει ο τόπος πεινασμένο στόμα δόσε μας θεέ μου ένα ποτήρι απ' το λιτό μας παρελθόν

ξρωτας

είναι καιρός να τραγουδάμε για ξρωτα; μάς θρήκαν δίσεκτα επεισόδια κι' ο φοβερός χειμώνας σε τσαντήρια δίχως πάτωμα και προπαντός το πλάγιο βλέμμα της συμπόνιας όσων έχουνε κρεβάτι και μπορούν ν' αλλάζουνε τα εσώρουχά τους

αυτά μάς κοκκαλιάσαν την άφή μάς ρίξανε βαρειές κουρτίνες ή θρασή μας συμμαζεύτηκε σαν άρρωστο χαρτί στον θερινό ήλιο το αίμα μας σιωπά στις άρτηρίες σαν ένοχο παιδί

είναι καιρός να τραγουδάμε για ξρωτα σε δίσεκτες έσπερες;

πραγματικότητα

άνοίγεις το παράθυρο και βλέπεις σκυθρωπές εκπλήξεις πάνθηρας καρδοκοί με μάτι τοκογλύφου ο θόρυβος μυρίζει σκελετούς φοβάσαι τον άγέρα που σαλπίζει το φθινόπωρο μεσίστιες καλημέρες γέμισε ή πρωία

τις άπερίσκεπτες στιγμές φοβάμαι που μαθάνε τραγανά σπουργίτια τί μάς περιμένει στο ταχυδρομείο το μήνυμα δε λένε καθαρά οι έφημερίδες που κοιτάνε μόνο τη ματιά της πελατείας

το δράδυ άκοως να φεύγουν οι έπισκέψεις μένεις με κουτιά φωτογραφίες του παρελθόντος ξαφνικά σε πνίγουνε τα γεγονότα θαρρείς θα συλληφθής για την έκτέλεση και νουώθεις δίπλα στην καρδιά το βόλι σαν τριαντάφυλλο των άλλων σου ήμερών στο πέττο

ή μαυροφορεμένη

άνοίγει το πρωί κι' απ' το κουτί του θγαίνει ή μαυροφορεμένη που ζητάει το άγνωσμένο κεφάλι του παιδιού της ντύνεται τη μεσίστια της έλπίδα τρέχει έδω κι' εκεί στα σκαλοπάτια στα μηνύματα κολλάει του ραδιόφωνου καθώς το βουλοκέρι στους παλιούς φακέλλους

τή νύχτα ξόδεψε μπροστά στο εικονοστάσι τ' όνειρο της μίλησε με τη μαγεία του πρέπει ναναι τα χρυσά του μάτια κάπου και μετράν το χρόνο της επιστροφής κοιτάζει το κρεβάτι του μυρίζει ακόμα τη μορφή του

έ δε μπορεί να χάθηκε τ' άγόρι της για πάντα ξενητεύτηκε σε δύσκολες περιοχές το τραίνο θα το φέρη στο σταθμό χωρίς βαλίτσες μα με τ' άνθος της ζωής και το πικρό φωμί της περιπέτειας

κατάντια

οί ματωμένες μα έντιμες λαχτάρες των εφήβων χύθηκαν βουβές στα πεζοδρόμια σαν τα παπούτσια όδοιοποιείας που μυρίζουν κόπο ποδναι τ' όπλο του καθήκοντος να σώσουμε τις θήκες των προγόνων κλαίω πατέρα που έχασα την παρηγοία της όρασης το χνούδι της άφης

θα σηκωθούν τα χέρια για φακή κι' ένα άποτσιγάρο κοιμάται το ρολόι ποιά μέρα ναναι σήμερα το καφενείο λυπάται τις καρέκλες του με τ' άδεια πρόσαιπα περνα ό διαδάτης μ' ένα μπόγο συλλογή

ένα παιδί μου γέλασε και ρώτησα το φύλλο το στερνό του φθινοπώρου τί είναι

ή γύμνια γέλασε ή πανσέληνος στα μάτια του με μιὰ χειρονομία ξεκάρφωτη σαν τὸ χαμένο μέλλον μας

πού πέσαν τὰ ματόκλαδα τῆς εὐκρατῆς μας ἐποχῆς τὴν ἦττα βάζω προσκεφάλι μου καὶ προχωρῶ μὲς τῆ δεντροστοιχία τὰ φύλλα πέφτουν πέφτει κι' ἡ βροχὴ καὶ πέφτει κι' ἡ ψυχὴ μὲς τὸ πηγάδι

συλλογίζομαι

τὴν ἦττα συλλογίζομαι π' ἀράδιασε στοὺς δρόμους τὶς ἰδέες μας σαν παλιὰ παπούτσια ἐκεῖνοι νοιάζονται τὶς πολυκατοικίες τους καὶ τὰ ναυπηγεῖα τους τί νὰ σοῦ δώση ὁ λαουτσίκος πούχε γυμνωθῆ ἀπ' τὸ δέρμα καὶ κοιτοῦσε μόνο τοὺς προγόνους στα βιβλία

κάποιοι θελῆσαν νὰ τινάξουνε τὰ ροῦχα τους καὶ νὰ τραβήξουνε σὲ νέες πορείες ξεχάσαν τὴν ἀνάγκη γι' ἀντιστύλι ποιὸς θὰ σὲ κρατᾶ ἀπ' τὴ μασχάλη νὰ βαδίσῃς μὲ στραμπουλισμένο ἀστράγαλο

πῆρα τὸ θάρρος νὰ μετρήσω τὰ παλιὰ μας χρόνια ἢ ἐπαρχία μᾶς λέγαν πρέπει νὰ ὑποφέρῃ γιὰ τὴν κεφαλὴ τῆς χώρας τὸ πολὺ - πολὺ νὰ πᾶς στα ξένα μετανάστης νὰ δουλεύῃς καὶ νὰ στέλλῃς νὰ σταθοῦνε οἱ πολυκατοικίες τῆς κεφαλῆς

πολὺ μὲ πίκρανε ἡ στραβὴ μου σκέψη κι' ἄς τὴν ἔβλεπα σαν καθαρὴ πρωία νὰ προχωρῇ στα κοιμισμένα νεῦρα τῆς γλυκειάς μας χώρας πού τὴ λέγαν Κύπρο

ἀφήστε

παρακαλῶ μιλήστε μας γιὰ τὰ χαμένα μας παιδιὰ κι' ἀφήστε τὶς εὐχὲς στα χρυσαφένια σας δοχεῖα μιλήστε γιὰ τὰ νόθα κι' ὀρφανὰ λεμόνια μας γιὰ τὶς μονόλογες ζωὲς μας πού στο πεζοδρόμιο τῆς Μεσόγειος τρέχουνε σαν τὰ πουκάμισα χωρὶς κουμπιὰ

μιλήστε λίγο γιὰ τ' ἀκάλυπτα μας σπίτια πού κοιμοῦνται μεσοχειμώνα χωρὶς κουβέρτες κι' ἐνθυμοῦνται μόνο τὴν ἀφή θολιοῦ κι' ἀκοῦνε ἀλλοδαπὲς κουδέντες

κι' ἀφήστε αὐτὲς τὶς ἔξωμες ἐσθῆτες τῶν ἀμφίβολων σας χειρονομιῶν κι' αὐτὰ τὰ γάντια καὶ τὰ δόντια τὰ χρυσὰ καθὼς χαμογελάτε μ' εὐεξία

ἀφήστε νὰ πεθάνουμε μὲ λίγο πάθος κόσμιο σαν τ' ἀρχαῖα χειρόγραφα

1974

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΠΛΟΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΤΗΝ ΚΑΡΧΗΔΟΝΑ

(27 π.Χ.)

*Ήταν ακριβώς ἡ ὥρα ποὺ ὁ Μάριος Σουετώνιος Νέρβας, ὁ ἀνθύπατος τῆς Καρχηδόνας, εἶχε μιὰ κάποια ἄνεση νὰ συζητήσει μὲ τὸ γιὸ του κάτι περισσότερο ἀπὸ τὰ συνηθισμένα πράματα τῆς ἡμέρας. Βλέπεις, τοῦ ἔχουν δώσει αὐτὴ τὴν ἄλλοτε τρομερὴ Καρχηδόνα ποὺ γίνηκεν ἐρείπια, ἀλλὰ καὶ πάλι ξαναφτιάχνεται μὲ γρηγοράδα καὶ ἀπόδοση πολλή. "Ὅπου καὶ νὰ σὲ στείλουν στὸ ἀπέραντο ρωμαϊκὸ κράτος, ὄλο κι' ἔχεις μπροστά σου τὴ θάλασσα, αὐτὸ τὸ ἄλλοτε ἡμερο καὶ ἄλλοτε ἄγριο στοιχεῖο ποὺ πρέπει τίς περισσότερες φορὲς νὰ περάσεις ἀπάνω του, νὰ τὸ διαβεῖς, γιὰ νὰ φτάσεις στὸν προορισμὸ σου. Ἐδῶ ὅμως στὴν Καρχηδόνα μὲ τὸ μικρὸ νηοὶ μπροστά - Κώθωνα τὸ λένε - μὲ ἐμπορικὸ λιμάνι ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά καὶ τὸ πολεμικὸ ἀπὸ τὴν ἄλλη, παραγίνεται αὐτὸς ὁ λογαριασμὸς, σωστὴ σκοτούρα. Ἐχεις, βέβαια, τὸ στόλαρχο, ἀλλὰ αὐτὸς προσέχει τὰ δικὰ του καράβια, τὰ πολεμικά, κι εἶναι καὶ χώρια, δὲν ἐπικοινωνεῖ τὸ δικὸ του λιμάνι μὲ τὸ ἐμπορικὸ. Σ' αὐτὸ τὸν ἀνθύπατο πέφτει ὁ λόγος γιὰ ὄλα τὰ ἄλλα, τοὺς θαλασσινοὺς δρόμους ποὺ ραμφίζουν τούτη τὴν περιζήτητη ἀφρικανικὴ ἀκτή, γιὰ τοὺς κάθε λογῆς ναυτικοὺς ποὺ φτάνουν μὲ τὰ καράβια τους, τὰ φορτία τους, τίς μπερδεψιές τους, τίς ἀπάτες, τίς ὑποπτες ἀναζητήσεις τους — ποῖος πάει σήμερα μὲ τὸ σωστὸ δρόμο;

—Τὰ καράβια, γιὰ ἐμεῖς, δὲν εἶναι παρὰ πλωτῆς ἀποθήκες, μετακινούμενες στὴ θάλασσα, κλειστῆς ἀποθήκες. Τὸ κατάλαβες; Τίποτα ἄλλο. Τὰ γιομίζουν σάρι, ἀνθρώπους, μετάλλευμα, ξύλα, ἀγγεῖα μὲ λάδι, ἀγγεῖα μὲ κρασί καὶ κοιτᾶνε μὲ τὴ μεταφορὰ καὶ τὴν προσφορὰ νὰ κερδίσουν περισσότερο. Καὶ τί χάρη μπορεῖ νάχουν οἱ ἀποθήκες; Θὰ βρέθηκες καμιά φορὰ, νομίζω, σὲ ἀποθήκη ἐδῶ στὴ στεριά; *Ἀχαρο πράμα, ἀποκρουστικὸ. Κλειστὸς χῶρος, ἀέρας θρωμερός, μούχλα, ποντίκια, ἐρμπετά, τίποτα εὐχάριστο καὶ συναρπαστικὸ. Τί λέω ἐγώ; Ζητᾶς τὴν ὥρα νὰ φύγεις τὸ γρηγορότερο ἀπὸ ἐκεῖ κι ἄς ἔχει τὰ πιὸ καλὰ τροφίματα καὶ ὀπῶρες. Φαντάσου τώρα μὲς στὴ θάλασσα, στὸ πλοῖο, ποὺ εἶσαι μόνος, δὲν μπορεῖς νὰ ἀπομακρυνθεῖς, νὰ τὸ βρω-

μίξει καὶ ἡ θάλασσα, τὸ θαλασσινὸ νερό, νὰ σὲ ἄλωνίζουν τὰ κύματα, νὰ σὲ καταβρέχουν καὶ νὰ μὴν ἔχεις ποὺ νὰ πᾶς. Θὰ πᾶς σ' αὐτὲς τίς ἀποθήκες, στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ πλοίου — πῶς τὸ λένε; — τὸ ὑποκατάστρωμα, ἂ! τὸ ἀμπάρι. Ἐνῶ ὁ στρατὸς, τὸ στράτευμα, ἡ ἐκστρατεία! Ἐμεῖς οἱ Ρωμαῖοι προχωρᾶμε σταθεροὶ πάνω στὴ στεριά, μὲ τὰ βαρεῖά μας ἄρματα, τὰ ὄπλα, τὰ ἄλογα, τὴ βαρεῖα ἀπόφαση νὰ νικήσουμε, νὰ ἐξαφανίσουμε τὸν ἐχθρὸ. Κι ἔπειτα; Ἐπειτα, νά, ὁ πλοῦτος, οἱ θησαυροὶ, τὰ ἀγαθὰ τῆς νίκης, χρήμα, παλάτια, πολυτελεῖς, γῆ, σοπιές, περιουσίες, ἀποθήκες στὴ στεριά, ἀποθήκες στὴ θάλασσα, δι,τι βρεθεῖ μπροστά μας, ὄλα στὶς παλάμες μας. Οὐαί τοῖς ἠττημένοις, τόχεις ἀκούσει. Νὰ κοίτα τούτη τὴν πολιτεία. Ἐπρεπε νὰ τὴν εἶχες γνωρίσει παλιά, πλοῦσια, ἀμέτρητη — καὶ ἐξακόσιες χιλιάδες πληθυσμὸς — ἀγέρωχη πολιτεία ποὺ τόλμησε νὰ παραβληθεῖ μὲ τὴ Ρώμη — ἐδῶ ποὺ τὰ λέμε, ἔφτασεν ὡς ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴ Ρώμη. Ἡ παλιά ἐκεῖνη πολιτεία δὲν ὑπάρχει. Τὴν κατακτήσαμε ἐπὶ τέλους — τί λέω ἐγώ; — τὴν ἰσοπεδώσαμε, τὴ ξεθεμελιώσαμε, τὴ σήσασαμε ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς. Τὸ ἴδιο γίνηκε μὲ ὄλο τὸν κόσμον. Ἀνατολὴ καὶ Δύση. Γίναμε κύριοι τῆς οἰκουμένης, μόνον ρωμαϊκοὶ ἀετοὶ εἶναι στημένοι παντοῦ, ἐλέγχουμε τίς θάλασσες καὶ τὸν ὠκεανὸ ἐδῶ πέρα, σμὰ σὲ μᾶς, οἱ ρωμαϊκοὶ ἀετοὶ εἶναι στημένοι καὶ σ' ὄλα τὰ καράβια, σὲ μᾶς ἔχουν νὰ δώσουν λόγο γιὰ ὄλα. Ἄν καὶ γιὰ τὰ πλοῖα σοῦ εἶπα τὴ γνώμη μου. Κινδύνοι στὴ θάλασσα κι ἂν γλυτώσεις ἀπ' αὐτούς, πρέπει νὰ προσέχεις τοὺς ἀνθρώπους τῆς. Σπάνια εἶναι πραγματικὰ Ρωμαῖοι, ἀνθρωποὶ τῆς Ρώμης. Ἄνι-ερα μὲ τὰ σήματα τῆς Ρώμης, μὲ τοὺς ρωμαϊκοὺς ἀετούς, περιτρέχουν ἐδῶ κι ἐκεῖ, ὅπου βρίσκουν τὸ συμφέρον τους. Ἄνθρωποι τοῦ κέρδους οἱ θαλασσινοὶ, τῆς ἀκριβείας, ἀπατεῶνες, σωριάζουν τὰ ψέματα καὶ σὲ παραπλανοῦν, γιὰ νὰ ἐμπορευτοῦν, ὅπως λένε, γιὰ νὰ σὲ ὑπονομεύσουν. Ὑπονομεύουν τὴν ἴδια τὴ Ρώμη καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς, αὐτὸ ποὺ ἀρχίσαμε τώρα νὰ τὸ λέμε αὐτοκρατορία τῆς.

—Ὁ δάσκαλος τῆς Ἑλληνικῆς, πατέρα,

πού μαζί του ἦρθεν ἡ σειρά κι ἀρχίσαμε τώρα νὰ μελετοῦμε τὴν Ὀδύσεια, μοῦ μίλησε τόσο ἀλλοιῶτικα, πολὺ ἐμπνευσμένα γιὰ τὴ θάλασσα, τὰ ταξίδια, τὶς μεγάλες πόλεις, τοὺς ἀγνωροὺς κόσμους πού ὁ καθένας του ἔχει καὶ τὴ δική του ὁμορφιά καὶ εἶναι μόνο του τὸ ταξίδι μιὰ χαρὰ, μὲ τὸ πανί, μὲ τὸ κουπί, τὸ πάλεμα μὲ τὰ κύματα καὶ τοὺς ἀγέρες. Νὰ κάνεις τὸν ἀγέρα νὰ ὁδηθᾶι τὸ πανί σου καὶ τὰ κύματα νὰ τὰ ἀντέχεις ὥσπου νὰ κοπᾶσουν κι αὐτά. Ὁ Ὀδυσσεύς ἦταν ἥρωας, γιὰτὶ μὲ τὶς περιπλανήσεις του, ὡς τὸν ὠκεανὸ ἀκόμα, «πολλῶν ἀνθρώπων εἶδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω». Σοῦ τὸ λέω ἑλληνικά, γιὰ νὰ τὸ θυμηθεῖς, εἶναι στὴν ἀρχή, στοὺς πρώτους στίχους.

—Τὸ μυαλὸ μποροῦσε νὰ τὸ ἀκονίσει καὶ χωρὶς νὰ ταλανίζεται σὲ φουρτοῦνες καὶ ναυάγια. Ὁ Ὀδυσσεύς δὲν ἦταν ἔμπορος. Πολεμιστὴς ἦταν πού γύριζε στὴν πατρίδα του. Τὰ ἐμπόρια καὶ τὰ χοντρά καράβια, οἱ ὀγκώδεις, αὐτὰ τὰ μεγαθήρια πού φτιάνανε οἱ Ἕλληνες στὴν Ἀλεξάντρεια, κι ὅλα αὐτὰ τὰ φορηγὰ — τὰ λένε ἔμπορικὰ κι ἄς μεταφέρουνε πολλὲς φορὲς μονάχα ἀνθρώπους — αὐτὰ τι ποίηση ἔχουν, ποιά ὁμορφιά;

—Κοίτα ὅμως πόσα καράβια ἔχει τὸ ἐμπορικὸ λιμάνι. Τὸ πολεμικὸ χωράει ὡς ἑκατὸν εἴκοσι καὶ τάχει. Τὸ ἐμπορικὸ ἔχει περισσότερα. Καὶ κοίτα τι πуретὸς δουλειᾶς, ξεφόρτωμα, ἀδειασμα, σῶμασμα στὴν παραλία. Κι ἔπειτα, μόλις τελειώσει τὸ φορτίο, οὔτε μιὰ ἡμέρα ξεκούρασμα, εἴτε φυσάει εὐνοϊκὰ εἴτε ὄχι. θγαίνουσι ἀπὸ τὸ στενὸ πέρασμα στὴν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ καὶ χάνονται σιγὰ σιγὰ στὸ πέλαγος. Θὰ ἦθελα νάξερα πού πάει τὸ καθένα, ἀπὸ ποῖο δρόμο, γιὰ ποῖο ἄλλο λιμάνι. Ποιά εἶναι ἡ πατρίδα τους, ὁ τόπος πού κτίστηκαν, ὁ τόπος πού συνδέεται μ' αὐτὰ τὸ πιὸ πολὺ. Ἀπὸ ἐδῶ, τὴν ἀκρόπολη, τὸ παλάτι μας, πολλὲς φορὲς τὰ ἀγναντεύω. Νὰ ἐξομολογηθῶ: ὅποτε μοῦ δίνεται εὐκαιρία, στέκομαι λίγο καὶ τὰ καμαρώνω.

—Κι ἐγὼ — δὲν τὸ ἀρνίεμαι — θγαίνω στὸν ξέωστη καὶ κοιτάζω. Εἶναι μιὰ ποικιλία γιὰ νὰ μὴ γίνεταί μονότονη ἡ ζωὴ. Βλέπεις, ἡ πολιτεία, τὰ λιμάνια της, ἡ θάλασσα εἶναι κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας. Ἐγὼ, ὅσο νάναι, παρακολουθῶ καὶ τὸ πολεμικὸ λιμάνι. Καὶ γι' αὐτὸ πρέπει νὰ βλέπω τι γίνεται. Τὸ ἐμπορικὸ τὸ ξέρω. Κάθε μέρα τὰ ἴδια. Ἐσὺ εἶσαι νέος καὶ ὅλα σοῦ εἶναι πρωτογνώριστα. Ἐγὼ, πές, τάχω

κίλας βαρεθεῖ. Ἐμπορικὰ πλοῖα... Ἐνα ἢ δυὸ κατάρτια, χαμηλὰ τὶς περισσότερες φορὲς. Καὶ κουπιὰ στὶς δυὸ πλευρὲς τους, συστοιχίες τὰ κουπιὰ. Νὰ τὰ σηκώνουν ὅλα μαζί καὶ νὰ τὰ μπήγουν τὴν ἴδια στιγμὴ ὅλα στὴ θάλασσα. Καὶ πάλι τὸ ἴδιο. Καὶ πάλι. Ἀ! Εἶναι καὶ οἱ ρωμαϊκοὶ ἀετοὶ ἀπάνω τους, τὰ σήματα, τὰ ἱερὰ πανιά στὰ κατάρτια καὶ τὴν πρύμη. Αὐτὰ, θέβαια, τὰ σέδομαι, τὰ προσέχω.

—Καὶ δὲν ὑπάρχουν, πατέρα, πλοῖα χωρὶς ρωμαϊκὸ ἀετό; Θέλω νὰ πῶ πού νὰ μὴν ἀνήκουν στὴ δεσποτεία τῆς Ρώμης, ὅποιαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ πατρίδα τους;

—Ἄν ἡ πατρίδα τους δὲν εἶναι ἀκόμα στὴ δεσποτεία τῆς Ρώμης, ναί. Εἴχαμε ὡς δυὸ τρία χρόνια τώρα τοὺς Ἕλληνες ἐδῶ γειτονικά, στὴν Αἴγυπτο, τοὺς Πτολεμαίους. Μὲ τὴν Κλεοπάτρα τους ξεκαθάρισαν κι αὐτοί. Μᾶς ἦταν τοιμπούρι στὰ μάτια μας καὶ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, εἶχαν τὰ μεγαλύτερα πλοῖα τοῦ κόσμου. Πῶς τὰ κατὰφερναν καὶ τάφτιαναν τόσο μεγάλα, δὲν ξέρω. Τώρα δὲ θάχουμε πιὰ τέτοια, σὲ τὸσον ὄγκο. Νὰ φανταστεῖς, δύσκολα περνοῦσαν τὸ στόμιο στὴν εἴσοδο τοῦ δικοῦ μας λιμανιοῦ. Ἐβγαζαν βάρκες καὶ τὰ ρυμουλκοῦσαν γιὰ νὰ μὴ παρακλίβουνε τὸ ἐλάχιστο. Πρὶν δέκα εἴκοσι χρόνια, ἀραιὰ καὶ ποῦ, μᾶς ἐρχόταν καὶ κανένα καράβι ἀπὸ τὴ Σελεύκεια, τὴ Λαοδικαία, δὲ θυμᾶμαι καλά, ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Συρίας μὲ τοὺς Σελευκίδες. Κι ἀπὸ τὴ Θράκη, θαρρῶ, τὴ Μαρωνεία, ἀλλὰ μιὰ φορὰ καὶ πάνε χρόνια. Ἀνεξάρτητοι ὄλοι αὐτοὶ ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους, ὥσπου ἦρθεν ἡ σειρά τους, πᾶνε κι αὐτοὶ καὶ οἱ μαϊάνδροι τους καὶ τὰ ἑλληνικά τους. Δὲν θυμᾶμαι νὰ μένει πιὰ καμιὰ ἄκρη ἐδῶ στὴ Μεσόγειο ἢ στὸν ὠκεανὸ πού νὰ μὴν εἶναι ὑποταγμένη στὴ Ρώμη. Γι' αὐτὲς ἔχω ἐντολὴ νὰ ἀναφέρω ἀμέσως ἀπευθείας στὴ Ρώμη, κάθε πολιτεία, ὅπου κι ἂν εἶναι, πού βρίσκεται ἀδέσποτη ἀπὸ μᾶς. Πρὶν λίγο καιρὸ μοῦ ἔρχεται ἕνας κατέργαρος Ἕλληνας πλοίαρχος καὶ μοῦ λέει πῶς ἀνήκει στὴ Ταρτησόσ, στὸ βασίλειο μάλιστα πού εἶναι ἡ Ταρτησόσ στὸν ὠκεανὸ. Βασίλειο, τοῦ λέω, στὸν ὠκεανὸ ἑλληνικὸ, ἀπὸ ποῦ καὶ ὡς ποῦ; «Ἐσεῖς οἱ Ρωμαῖοι, μοῦ ἀπαντᾶει, τὴ λέτε Τουρθητανία, μερικὸ τὴ λένε καὶ Ἀνδουλουσία, καὶ εἶναι στὴν Ἰσπανία, ἀλλὰ μακριὰ, στὴ δύση της». Ἀ, Τουρδατηνὸς εἶσαι, τοῦ λέω, πού ἔχετε ἀκόμα τὰ μεταλλεῖα τοῦ ἀσημιοῦ. «Μᾶς τὰ πήραν, κύριε, μοῦ ἐξηγεῖ, οἱ Καρχηδόνιοι καί, ἀφοῦ τώρα κατέπε-

σαν οι Καρχηδόνοι παντού, αναπνεύσαμε κι εμείς». Και δὲν ἤρθαν οἱ Ρωμαῖοι στὴν πατρίδα σου; «Οἱ Ρωμαῖοι ἔχουν μιὰ φρουρά στὰ Γάδειρα ποὺ εἶναι νησί στὸν ὠκεανὸ κι αὐτό, ὅσο νάναι γειτονικό». Κι ἔτσι σεῖς, τοῦ παρατηρῶ, αἰστάνεστε λεύτεροι. Ὡ θεοὶ καὶ θαίμονες! Ἐδῶ εμείς διαλύσαμε τὴ Μακεδονία, τὴν πατρίδα τοῦ Μεγαλέξαντρου, καὶ μιὰ καὶ δυὸ φορές, σύραμε ἑμεῖς τσακίσαμε τοὺς Ἀχαιοὺς, ξεθεμελιώσαμε θέσμιο καὶ διαπομπέσαμε στὴ Ρώμῃ τὸν Περσέα, τὴ Κόρινθο, ταπεινώσαμε τὴν Ἀθήνα, τὴν Ἐφεσο, τὴν Πέργαμο κι ἐσὺ μοῦ μιλάς γιὰ βασίλειο ἑλληνικό στὸν ὠκεανό; Ἔρχονται ρωμαϊκὰ πλοῖα στὴν Ταρτησσό σου; ἀπάντησε σ' αὐτὸ τουλάχιστο, πλοῖα πολεμικά, ὄπλισμένα, μὲ ρωμαίους ἀξιωματικούς; «Ἐμεῖς τὸ περισσότερο, κύριε, καὶ ἀνέκαθεν, μοῦ ἀπαντᾷ ὁ κατέργαρος, ἔχουμε πόλεμο μὲ τοὺς ἐντόπιους ποὺ ζοῦνε ψηλὰ στὰ βουνὰ καὶ δὲ θέλουν νὰ κατέβουν στὶς πόλεις. Ἐμεῖς προσπαθοῦμε νὰ τοὺς φέρουμε στὴν ἡρεμὴ ζωὴ. Καὶ εἶχαμε πολλές ἐπιτυχίες». Ἄφησα τὰ λόγια μ' αὐτὸν καὶ τὸν ἔβαλα νὰ πληρώσει ὀλόκληρο τὸ φόρο στὴ Ρώμῃ. Καὶ ἐπειδὴ τὸ φορτίο του ἦταν ἀσῆμι ἀπὸ τὴν πατρίδα του, τὸν πήρα σὲ εἶδος καὶ μπόλιον.

—Αὐτὸ τὸ πλοῖο στὸ πέρασμα τοῦ λιμανιοῦ, ἄκρη ἄκρη, δυσκολεύεται πολὺ νὰ προχωρήσει γιὰ νὰ μπεῖ. Τὸ πρόσεξες, πατέρα; Εἶναι καὶ φορτωμένο, δὲ δείχνει δάθος κι ἄς εἶναι ἀπὸ τὰ πολὺ μεγάλα.

—Αὐτὰ τὰ πλοῖα συνήθως εἶναι ποὺ φέρνουν μετάλλευμα. Μετάλλευμα εἶχε καὶ ὁ Τουρβατηνὸς ποὺ σοῦ ἔλεγα, ἔτσι φορτωμένος ἦταν. Καὶ τόχει χρωματισμένο μαῦρο. Αὐτὸ γίνεται γιὰ νὰ μὴ λερώνει, νὰ βγαίνει τὸ χρῶμα του. Γιατὶ τὸ μετάλλευμα τί εἶναι; Χῶμα. Χῶμα μὲ διάφορες οὐσίες μέσα, σίδερο, χαλκὸ, ἀσῆμι, νὰ πῶ καὶ γιὰ χρυσάφι, τέλος πάντων κάτι τέτοιο. Τὸ θέλουν αὐτὸ οἱ σιδεράδες μας, οἱ χαλκιάδες κι εμείς ἀκόμα κόδοιμε νομίσματα. Μᾶς χρειάζεται τὸ μετάλλευμα.

—Λοιπόν, πατέρα, αὐτὸ τὸ πλοῖο δὲν ἔχει ρωμαϊκὸ ἀετὸ, δὲν εἶναι δικό μας. Ἐτοιμάσου γιὰ ἐξέταση. Ξεσκόνισε τὰ ἑλληνικά σου.

—Γιατὶ τὸ λές αὐτὸ τὸ τελευταῖο; Βλέπεις μάϊανθρους;

—Καὶ πολλοὺς μάλιστα. Κι ἀπάνω στὸ σκαρὶ καὶ στὰ σήματα στὰ κατάρτια. Δὲν ἔχω ξαναδῆ τέτοια ἐμφάνιση καραβιοῦ ἄλλοτε. Αὐτοὶ ὀπωσθήποτε εἶναι Ἑλληγες.

—Δὲ, μὲ βοηθοῦν καὶ τόσο τὰ μάτια. Ἐσὺ, σὰ νέος, βλέπεις καθαρὰ ἀπὸ μακριά.

—Κι ἀπὸ ὄχι ξέρω, τὰ σήματά τους δὲν εἶναι ὅν κι αὐτὰ ποὺ εἶχαν οἱ Πτολεμαῖοι στὴν Αἴγυπτο ἢ οἱ Σελευκίδες στὴ Συρία.

—Βλέπω ὡς τόσο πῶς ὀλο καὶ πλησιάζει τὸ καρᾶβι. Σὲ λίγο θὰ ἀράξει κάπου ἐκεῖ ποὺ εἶναι κενό.

—Ἐγὼ ξεχωρίζω, ἐκτός ἀπὸ τὰ σήματα, στὴν πλῶρη, στὴ δόση τοῦ πρώτου καταρτιοῦ, κι ἕναν Ἀπόλλωνα στητό, ἀγαλμα ξύλινο βέβαια, ξόανα τὰ λένε αὐτὰ οἱ Ἑλληγες στὴ γλῶσσα τους.

—Θὰ περιμένεις, βέβαια, ἕνα Ποσειδῶνα μὲ τὴ γενειάδα του, τὸν προστάτη τῶν ναυτικῶν. Ἄλλὰ εἶναι σχεδὸν ἀδύνατο νὰ βρεῖς γραικὸ ποὺ νὰ μὴ ἔχει τὸν Ἀπόλλωνα του. Ὅλοι τους ἔχουν τὸ νοῦ στὴν Ἀνατολή, τὸ Φῶς, τὸ ξημέρωμα.

—Καὶ γιὰ μᾶς ὁ Ἀπόλλωνας εἶναι ὁ Θεὸς τοῦ ἡλίου.

—Ναί, ἀλλὰ οἱ Ἑλληγες ζοῦνε μὲ τὴν ὀπτασία του. Γι' αὐτὸν παρατᾶνε ὄχι μόνο τὸν Ποσειδῶνα, ἀλλὰ καὶ τὸν Ἰδιο τὸ Δία. Καὶ εἶναι πολὺ ὠραῖος Θεός.

—Εἶναι καὶ τῆς Μουσικῆς, τῆς Καλλιτεχνίας. Εἶναι ὁ Θεὸς τοῦ πνεύματος.

—Νὰ πᾶς ὡς ἐκεῖ γιὰ τὸ πλοῖο τοῦ Ἀπόλλωνα εἶναι κι ἕνας καλὸς περίπατος. Ἄλλὰ εἶμαι ἀνθρώπος. Δὲν μπορῶ νὰ τὸ κάνω, δὲν μπορῶ νὰ κινηθῶ.

—Δῶσε τότε ἐντολὴ νὰ φέρουν γρήγορα τὰ νέα του.

—Ἐγκρίνω, ἂν καὶ ἡ ἀναφορὰ γιὰ τὸν ξένο πλοίαρχο θάρθει πρώτη πρώτη. Καὶ θὰ φέρουν καὶ τὸν ξένο πλοίαρχο.

—Ἄς περιμένουμε, Πατέρα, περνάει ὁ ἱερέας τοῦ παλατιοῦ, ὁ σπιτικός μας, ποὺ εἶναι καὶ ἱερέας τοῦ Ἀπόλλωνα.

—Φώναξέ τον. Ἴσως νάναι προκαταρτικὰ χρήσιμες οἱ πληροφορίες του γιὰ τὸν Ἀπόλλωνα τῶν Ἑλλήνων.

Ἄς ἱερέας ἔφτασεν ὀλοπρόθυμος γιὰ συζήτηση.

—Ὁ Ἀπόλλων τῶν Ἑλλήνων; Κι ἂν εἶναι τῶν Ἑλλήνων, θὰ εἶναι ὁ τελευταῖος τους. Αὐτὰ τὰ κάνουνε στὴ Ρώμῃ ποὺ γιόμισεν ἀπὸ γραικοὺς ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς Δημοκρατίας. Ἐκεῖ μᾶς τὰ φορτώσανε αὐτὰ οἱ γραικὸκλοι. Ὁ Θεὸς τῆς Μουσικῆς, τῆς Καλλιτεχνίας, τῆς Ὀμορφιάς!

Παραγιάμισεν ἡ Ρώμη ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ ἐλληνίζουν καὶ ἀπάνω στὰ ἱερὰ θέματα τῆς θρησκείας τῶν Ρωμαίων. Ἐδῶ ἄλλοι ποὺ εἴμαστε μακριὰ ἀπὸ τὶς μαϊμούδες καὶ τοὺς γιὰ ὅλα σοφοὺς, ἐδῶ στὴν ἄλλην ὄχτη τῆς Μεσογείου, πνέει, μπορῶ νὰ πῶ, περισσότερο ἄνεμος ρωμαϊκότητος. Εἴμαστε καὶ θέλουμε νὰ εἴμαστε σὲ ὅλα Ρωμαῖοι, αὐστηρὰ καὶ καθαρὰ Ρωμαῖοι. Τὸ θέλει ἡ ἀνάγκη, ἡ περὶσχύη, αὐτοὶ οἱ ἄλλοι λαοὶ ποὺ διοικοῦμε καὶ δὲ θὰ διοικηθοῦν ποτὲ χωρὶς ὑποταγή. Πῶς ἔγινεν αὐτὸ τὸ μεγαλεῖο τῆς Ρώμης, ἡ κοσμοκρατορία; Γιατὶ δανειστῆκαμε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες τὸν Ἀπόλλωνα τοὺς; Γιατὶ μέσα σὲ πενήντα χρόνια ὁ κόσμος ὅλος γίνηκε δικός μας, ἡ Ἑλλάδα, ἡ Μεγάλη Ἑλλάδα, ἡ Καρχηδόνα καὶ ὅλοι οἱ δευτερώτεροι λαοί. Τοὺς κερδίσαμε μὲ τὰ ὄπλα; Ἀναμφισβήτητα. Μὴν ἀκούτε αὐτοὺς ποὺ λένε πῶς παίξαμε πρῶτα πολιτικὸ παίγνιδι, πῶς κάναμε φίλους πρὶν καὶ συμμάχους αὐτοὺς ποὺ κατοῦν καυτοστάξαμε. Αὐτὰ προηγοῦνται σὲ κάθε σύρραξη. Νὰ λογαριάζουν ὅμως τὶς ρωμαϊκὰς λεγεῶνες, αὐτὲς ποὺ ὄργωσαν ὅλες τὶς ἡπείρους. Καὶ τὶς θάλασσες. Οἱ θεοὶ τῆς Ρώμης εἶναι μόνο στὴ Ρώμη. Ἀπὸ ἐκεῖ ἄρχισε καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στερεώθηκε τὸ μεγαλεῖο της.

—Αὐτὸ τὸ θέμα ἀπασχολεῖ καὶ τὸν Πολύβιο ποὺ τὸν διδάσασα τελευταῖα, παρατήρησε μὲ ὕφος ἀργό, ἀντίθετο ἀπὸ τὸν ἐθνουσιασμὸ τοῦ ἱερέα του, ὁ ἀνθύπαρχος. Καὶ θὰ ἀπασχολεῖ πολὺ τὸν κόσμον. Θὰ ἦταν καὶ σὲ μᾶς χρήσιμο νὰ ξέραμε ἀπὸ τώρα τὰ αἰτία, ὅλα τὰ αἰτία. Γιατὶ ἐκεῖνο ποὺ προέχει σήμερα δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ πῶς θὰ διατηρήσουμε αὐτὴ τὴν παγκόσμια ἐπιβολή μας, τὸ κράτος, τὴν αὐτοκρατορία, ὅπως τὴν εἶπεν ὁ μεγάλος μας, ὁ θεῖος Αὔγουστος. Σ' αὐτὸν ἔχουμε τώρα ὅλη τὴν ἐμπιστοσύνη μας καὶ τὴν πίστη. Εἶναι ὁ Θεὸς Σωτῆρας μας.

—Αἱ βέβαια μεσοκατάπινε τὰ λόγια του ὁ ἱερέας, τὸ ζήτημα εἶναι νὰ συμπληρώσουμε, νὰ παγιώσουμε τὴν κατάκτηση τοῦ κόσμου. Τώρα τελευταῖα κλείσανε καὶ τὰ τελευταῖα κενά, τὸ βασίλειο τῶν Πτολεμαίων ἀπὸ ἐδῶ ὀπίσσω, τῆς Συρίας φηλότερα, κάτι μικροεστίες, μικροζητήματα.

—Μικροζητήματα τὰ θεωρεῖτε σὲς οἱ ἱερεῖς ὅλα αὐτά; Ἐδῶ, νὰ, πρὶν λίγη ὥρα μῆλκε σὸ πλοῖο μὲ ἐλληνικοὺς μαϊανδρούς, μὲ ξαπλωμένες τὶς ξένες σημαῖες του! Δὲν φτάνει ποὺ ζοῦνε παράμερα ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴ τῶν ὄπλων

μας, θγαίνου καὶ ἐμπορεῦνται μὲ ὄλο τὸν κόσμο, στέλνου καὶ τὰ καράβια τοὺς σὲ μᾶς, γιὰ νὰ δώσουν πρῶτα τὸ παρὸν, νὰ μᾶς ποῦνε «ἐδῶ εἴμαστε, φέρτε μας τὰ λεφτά σας, τὰ εἶδη σας, τοὺς θησαυροὺς. Θὰ τοὺς κουβαλήσουμε μὲ τοὺς ἐλληνικοὺς μας μαϊανδρούς καὶ τὰ σήματα τῆς πολιτείας μας, δὲν ξέρω αὐτὴ τὴ στιγμή ποῖας». Ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἕνας τάφος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μόμιου καὶ ὅμως βασίλεια ὀλόκληρα, χῶρες, λιμάνια διατήρησαν ὡς τώρα οἱ Ἕλληνες παντοῦ, σ' αὐτὴ τὴν καταραμένη Ἀνατολή, ἀλλὰ καὶ στὴ Δύση εἶναι ἕνας κίνδυνος. Ἄ, αὐτὴ τὴ φορὰ θὰ στελεω ἐξέπιτῆδες πλοῖο στὴ Ρώμη, θὰ πῶ σὸ στόλαρχο νὰ φύγη ἀμέσως.

—Ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνα στητὸ πάνω σὲ πλοῖο; μίλησε σὰ νὰ τὸ μάθαινε πρῶτη φορὰ ὁ ἱερέας τοῦ ἀνθύπατου. Ἐπέτρεφέ μου, ἄρχοντα ἀνθύπατε, νὰ παρίσταμαι καὶ ἐγὼ σὲ μὴν ἄκρη σ' αὐτὴ τὴν ἐξέταση, νὰ ἀκούσω αὐτὸ τὸ γραικό, τὸν δῆθεν ἐλεύθερο, τὸν ἄνθρωπο τῆς ἐλευθερίας, ποὺ ἦρθε νὰ τὴ σημάνει καὶ στὴ Καρχηδόνα μας.

—Καὶ σὲ μένα, πατέρα. Θέλω νὰ ξετρίψω ἔστω καὶ γιὰ λίγο τὰ ἐλληνικά μου. Δὲ θὰ μιλήσω. Οὔτε γιὰ πολιτικὴ καὶ γιὰ καράβια.

—Καὶ γιὰ ἐμπόριο, τόνισεν ὁ πατέρας τοῦ ἀνθύπατος σὲ τόνο κάπως αὐστηρό. Θὰ δεῖς τοὺς Δαναοὺς. Φοβοῦ τοὺς Δαναοὺς καὶ δῶρα φέροντας, λέει ὁ δικός μας ποιητής.

Ἐξακολουθοῦσαν ὄλοι νὰ στέκονται ἔξω στὸν ἐξώστη καὶ ὄλοι εἶδαν τὸν ἀξιωματικὸ ποὺ ἀνέθηκε καὶ προχωροῦσε νὰ παρουσιαστῆι στὸν ἀνθύπατο. Παραμέρισαν οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ ὁ ἄξιωματικὸς ὁ ἀνθύπατος, πρὶν ἀκόμα τελειώσει ἡ ἀναφορά, ἔβαλε τὶς φωνές:

—Νὰ τα μας, ὄριστε κατάσταση, δέτε συμπεριφορά! Ὁ γραικὸς τοῦ πλοῖου δὲ μᾶς καταδέχεται, θέλει νὰ φύγει. Νὰ πάρει νερὸ μόνο καὶ τροφίμα νωπὰ καὶ νὰ βγεῖ ἔξω γιὰ τὰ ἀνοιχτά. Ἐπῆγε καὶ στὴν Κυρήνη. Κι αὐτὴ τὴν ἀφῆσε μόλις πῆγε. Τώρα προχωράει γιὰ τὴ Συρακούσα, λέει. Ἐδῶ ἦρθε νὰ δηλώσει μόνο ἀβασία. Βρέθηκε σὲ θαλάσσιο κίνδυνο, οἱ παραλίπητες του ἐδῶ στὴν Καρχηδόνα δὲν ἔχουν νὰ πάρουν τίποτα. Καὶ οἱ παραλίπητες παρουσιάστηκαν σὲς Ἄρχες, ὁ καπετάνιος ὄχι.

—Δὲν εἴπατε, τόλμησε νὰ ρωτήσῃ ξαναπλησιάζοντας ὁ ἱερέας, τί πλοίαρχος εἶναι, ἀπὸ ποῦ;

—Κύπριος. Ἐρχεται ἀπὸ τὴν πατρίδα του τὴ Σαλαμίνα. Μὲ τὴν Κύπρο ἔχουμε εἰρήνην. Τὸ

καράβι του ἔχει ἑλληνικά χαρτιά, τῆς πατρίδας του. Τὸ κάτω μέρος στὰ ἀμπάρια του εἶναι μετὰλλευμα ἀπὸ ἐκεῖ. Στὸ ἐπάνω ἔχει στίβες ὑφάσματα πορφυρένια χρυσοῦφανα τοῦ τόπου του. Καὶ πάνω στὸ κατάστρωμα εἶχε ξυλεῖα. Αὐτὴ τῆ ξυλεῖα ποὺ προορίζεταν εἰδικὰ γιὰ ἐδῶ, αὐτὴ ἀνάμεσα Κυρήνη καὶ Καρχηδόνα, σὲ θαλασσοταραχὴ ποὺ πήγαινε νὰ τοῦ ἀναποδογυρίσει τὸ καράβι, τὴν πέταξε στὴ θάλασσα. Ἀνακούφισε τὸ καράβι του καὶ τόφεραν ὡς ἐδῶ πάλι γιομάτο.

— Ὁ γρανικός, συμπλήρωσε τώρα ὁ ἀξιωματικός ἀγγελιοφόρος, ταμπουρώθηκε στὸ ἀνεξάρτητο καράβι του καὶ στέκεται πάνω σ' αὐτὸ σκεπασμένος ἀπὸ τὴ σημαία τῆς πατρίδας του. Μόνο ναῦτες ἔβγαλεν ἔξω, ἀλλὰ τίς πήρε κιόλας τίς πληροφορίες του. Τὸν ρωτοῦνε ἀπὸ τὴ στεριά καὶ βγάζει μόνο μιὰ φωνὴ στὰ ἑλληνικά: «πλωτίζομενος». Εἶναι τὸ δίκαιο τῆς θάλασσας. Ἡ θάλασσα ἀνήκει σὲ κάθε ἐμπορευόμενο, σὲ κάθε ναῦτη, σὲ κάθε σημαία.

— Αὐτὰ μᾶς ἔκανεν ὁ Πομπήτιος, μίλησε μὲ μόλις συγγρατούμενη ὀργὴ ὁ ἱερέας. Τὴν Κύπρο τὴν εἶχαμε πάρε: ἀπὸ καιρὸ ἀπὸ τοὺς Πτολεμαίους ποὺ ἦταν ἐκεῖ. Ὁ ἴδιος ὁ ἔρακοςτὸς Κάτωνας ἔχει κάμει ἀνθύπατος ἐκεῖ. Αὐτὰ ὄλα, ξαφνικά, μὲ μιὰ μονοκοκυλιὰ τάσθησεν ὁ ἄσωτος Πομπήτιος. Ἐανάδωσε τὴν ἐλευθερίαν τοὺς στοὺς Κύπριους. Ἡ Ρώμη ἔφυγεν ἀπὸ τὸ νηεὶ πιά, ἐδῶ καὶ χρόνια, ἴσως καὶ δέκα.

— Ἀπὸ ὅσα ἔμαθα, ξαναμίλησε μὲ τὴν ἀδεια τοῦ ἀνθύπατου ὁ ἀξιωματικός, πολὺ φοδᾶμαι πὼς ἡ ὑπόθεσις εἶναι ἀναμφισβήτητα δικαστική. Μόνον ὁ πραιτορας ἔχει δικαίωμα νὰ ἐπιβληθεῖ πάνω στὸ ξένο πλοῖο. Αὐτὸ τοῦ ζήτησαν καὶ οἱ παραλήπτες, σ' αὐτὸν κατέφυγαν, ὄχι σὲ μᾶς. Κι ἐκεῖνος ὁ ἐπίμονος Κύπριος καπετάνιος τάμαθεν αὐτὰ ἀμέσως καὶ ψάχνει γιὰ νομικὸ. Ἀλλὰ εἶναι καλλίτερα εἰδικευμένος ἀπ' αὐτούς. Ἐζήτησε κιόλας νὰ δικασθεῖ μὲ τὸ Ναυτικὸ νόμο τῶν Ροδίων. Μόνο μὲ τὸ Ναυτικὸ νόμο τῶν Ροδίων δέχεται.

— Κοιτάξτε τὰ περιεργὰ τοῦ κόσμου. Σ' ὅλο τὸν κόσμον ἰσχύει τὸ ρωμαϊκὸ δίκαιο καὶ τὸ μαθαίνουν στίς πολιτεῖες καὶ τὰ πικρὰ παιδαροῦλια. Ἀλλὰ γιὰ τὴ θάλασσα, ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς παντοῦ καὶ σὲ μᾶς ἰσχύει ὁ Ναυτικὸς νόμος

τῶν Ροδίων.

— Ὅτε οἱ δικοὶ μας οἱ παραλήπτες, διέκοψεν ὁ ἀξιωματικός, ἔχουν ἀντίρρηση γι' αὐτό. Ζητοῦν μόνον ἀπὸ τὰ δικαστὴ μας νὰ τὸν ἐρμηνεύσει σωστὰ καὶ κατὰ τὴν ἀποψὴ τους. Νὰ δώσει ὁ καπετάνιος ἕνα μέρος γιὰ τὴ ζημία. Ἀλλὰ ὁ καπετάνιος δὲν τὸ δέχεται, νόμιμα, λέει, ἐνήργησε, τὸ πολὺ πολὺ νὰ ἀφήσει μιὰ ἐγγύηση. Νὰ μὴ τὸν κρατοῦμε ἐδῶ ποὺ θέλει νὰ συνεχίσει γιὰ τὴ Συρακοῦσα. Σίγουρα ἐκεῖ θ' ἔχει τίς πληροφορίες τοῦ πὼς τὰ φορτία του ἔχουν μεγαλῶτερη τιμὴ.

— Καὶ θὰ τὸν ἀφήσομε νὰ μᾶς ξεφύγει ἔτσι; ρώτησεν ὁ ἱερέας τὸν ἀνθύπατο. Νὰ τὸν πάρε ἀπὸ κοντὰ ἕνα ἀπὸ τὰ πολεμικὰ μας πλοῖα.

— Τὸ θέμα δὲν εἶναι δικό μου, εἶναι μόνο τοῦ δικαστῆ. Αὐτὸς μὲ τοὺς μαϊανδρους ποὺ ἔχει πρῶμη πλῶρη καὶ τοὺς ἔχει νὰ τοὺς φυσᾶνε οἱ ἀγέρες στίς κορφές στὰ κατάρτια του, μὲ ἐμποδίζει καὶ νὰ τοῦ κάμω ἀναγνώριση ἀκόμα. Τὸ ζήτημα, ὅπως εἶπε ὁ καὶ ὁ ἀξιωματικός μου, τὸ λέει ἡ ὑπηρεσία, εἶναι καθαρὰ δικαστικὸ.

— Καὶ ὁ Ἀπόλλωνας; τὸν ξαναθυμήθηκε ὁ γυιὸς τοῦ ἀνθύπατου. Τὸ ἄμορφο, γλυκὸ ἀγαλμα ποὺ ὑφάνεται στὸ Κυπραίικο πλοῖο;

— Τὸ ἀγαλμα, διευκρίνησεν ὁ ἀξιωματικός, δὲν ἀνήκει στὸ φορτίο. Ὁ πλοίαρχος δὲν τάχει στὸ ἔγγραφο ποὺ ἔδωσεν, οὔτε στὰ ἐμπορεύματα, οὔτε στίς ἀποσκευές τῶν ἀνθρώπων του. Τὸ ἄμορφο ἀγαλμα θὰ ξαναγυρίσει μὲ τὸ πλοῖο στὴν Κύπρο.

— Ἀπόλλωνας καὶ ἐμπόρια καὶ ἀβαρίες καὶ δικαστήρια, ξεφώνησεν ὁ ἄρχοντας ἀνθύπατος καὶ ἔδωσε τέλος στὴ συζήτησι. Ἔβγα στὴ θάλασσα, Κύπριε Ἀπόλλωνα, νὰ σὲ πᾶνε καὶ σὲ ἄλλα λιμάνια καὶ σὲ ἄλλους ἀνθρώπους νὰ βλέπουν, ἀλλά, ἀπὸ μακριὰ, τὴ λαμπράδα σου...

— Γιὰ μένα, ξαναμίλησεν ὁ ἱερέας — κι αὐτὸς γιὰ τελευταία φορὰ — ἐκεῖ στὴν Κύπρο εἶναι ἡ θέση του. Ἄς μὴν εἰμαστε ἄδικοι. Πρέπει νὰ εἶναι ἐκεῖ ἄμορφοι, γλυκοὶ, ὑψηλοφροσύνη καὶ ἀνθρώποι ποὺ θὰ προσεύχονται καὶ θὰ τοῦ ζητᾶνε τὸ ξημέρωμα. Τὸ δικὸ τους ξημέρωμα στὰ βουνὰ τους, τοὺς κάμπους, τίς πολιτεῖες, τίς ἀκρογιαλιές, στίς φύχες τους...

ΚΩΣΤΑΣ Ν. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

ΤΑ ΠΑΘΗ ΤΑ ΣΕΠΤΑ

(Κύπρος 20 Ιουλίου 1974 έως...)

Α' Ο ΟΛΕΘΡΟΣ

[Φωνή ἐν Ραμᾶ ἠκούσθη, θρήνος καὶ κλαυθμὸς καὶ ὄδυρμὸς πολὺς.] Ματθ. Β', 18, Ἱερεμ. ΔΑ', 15.

Οἱ θάλασσοι μαυρίσανε καὶ τὰ θουινὰ χλωμιάσαν
γιατ' εἶν' τὰ σύννεφα βαριά κ' ἢ καταχινὰ μεγάλην
ποῦρθεν ἀπ' τὴν Καραμουνιὰ νὰ πνίξη τὸ νησί μας.
Σὰν ἄγριος λίθας πλάκωσε καὶ λιάνισε τὰ πάντα,
καὶ μοιρολόϊ πρωτόφαντο τὴν Κύπρον συνεπῆρε.
Στοιχειώσανε τὰ ὄνειρατα κι ὀλομυχτὶς θιρουχιῶνται
καὶ νὰ οἱ ψυχὲς ποὺ φτερακᾶν σὲ κάποιον φῶς νὰ θγοῦνε
σὰ νυχτερίδες σὲ σπηλιὰς μὲ πίσσα τὸ σκοτάδι.

Κλαίει ὁ ἥλιος, κλαίει,
κλαῖνε τὰ πουλιά,
κλαίει καὶ ραγίζεται
τοῦ Θεοῦ ἡ καρδιά.

Κλαῖνε τ' ἀστέρια, κλαῖνε,
κλαῖνε τὰ νερά,
κλαίει καὶ ραγίζεται
τοῦ Θεοῦ ἡ καρδιά.

Ἵρνια, γενέτες κ' ὕαινες ἀπ' τᾶγρια ρουμάνια τῆς Ἀσίας χυμήξανε καὶ ρήμα-
ξαν τοὺς ἱεροὺς δρυμοὺς τῆς.

(«Αἱ πόλεις αὐτῆς ἠφανισμέναι, οἱ ἱερεῖς αὐτῆς ἀναστενάζουσιν, αἱ παρθένοι αὐτῆς ἀγόμε-
ναι, καὶ αὐτὴ πικρανομένη ἐν ἑαυτῇ... Τὰ νήπια αὐτῆς ἐπορεύθησαν ἐν αἰχμαλωσίᾳ. Καὶ ἐξήρθη
πᾶσα ἡ εὐπρέπεια αὐτῆς· ἐγένοντο οἱ ἄρχοντες αὐτῆς ὡς κριοὶ οὐχ εὐρίσκοντες νομὴν καὶ ἐπο-
ρεύοντο οὐκ ἐν ἰσχύϊ κατὰ πρόσωπον διώκοντος»). Ἱερεμ. «Θρήνοι» Α', 4—6.

Μίλια καὶ μίλια μακριά, γιὰ χρόνια καὶ γιὰ αἰῶνες, θὰ σκίξη τὴ μύτη τοῦ ἀνά-
γητου πολιτισμοῦ ἢ κνίσσα τῆς καιόμενης σάρκας τῆς Ἀφροδίτης, ἀνάμιχτη μὲ τοὺς
καπνοὺς τῶν κέδρων τῆς Μεγάλῃς Κυρᾶς μας, ποὺ ἀπλώνουνε τοὺς μαυρισμένους
κλώνους τοὺς σὲ μάταιη ἱκεσία.

Πῶς θὰ μαζέψης τ' ἀνατριχιαστικὸ σκοτάδι, ἔτσι ποὺ νὰ χωρέση στὸ λαγήγι τῆς
ψυχῆς;

Οι μπουλντόζες ανοίγουνε τούς όμαδικούς τάφους και τὰ θωρακισμένα όχήματα
ισοπεδώνουν τούς σωρούς τών κοκκάλων.

Αίματα όπου πατήσης. Οι έλπίδες γίνανε φόβοι, οι πόθοι γίνανε σκελετοί που
φωσφορίζουν φρικιαστικά όπου γυρίσης.

”Ω, μιὰ μονάχα στιγμή τών ήμερών αυτών όποιος γνώρισε θά νοιώθη τήν πλη-
γή της σ’ έλη του τή ζήση!

Τι παγωνιά μεσοκαλόκαιρα! Τι χιόνι! Και νά μήν έχουμε μιὰ σταλιά κρασί
νά θερμάνουμε τις σκέψεις μας έδω στό νησί τών άμπελώνων!

Β’ Ο ΠΟΝΟΣ

[Τις δώσει κεφαλή μου όθωρ και όφθαλμοίς μου
πηγήν θαυρών, και κλαύσομαι τόν λαόν μου
τόθτον ήμέρας και νυκτός;] Ίερεμ. Θ’, 1.

Που θενά θρούμε τις πηγές
και που τούς καταρράκτες
τὰ δάκρυα, που ταιριάζουνε
στό χαλασμό τής Κύπρου;

Άπό κάθε γωνιά του ρημαγμένου νησιού παίρνει ό άγέρας, μαζί με τὰ φτερά
και τὰ νύχια τών σκοτωμένων πουλιών, τις κραυγές τών χιλιάδων μανάδων και τών
άπορφανισμένων θρεφών και τούς θρήγους τών άνασκαμμένων ψηφιδωτών του Πύρα-
μου και τής Θίσβης, του Διόνυσου και του Ίχάρου.

Μεσόγειο, έσύ που κάτω άπ’ τόν ήλιο σου πούσπερνε άπάνω σου διαμάντια άγκά-
λιασες νιογέννητη τήν πάνσεπτη Μαντόννα τών προγόνων μας, πώς ζέπεσες νά νταν-
τεύης στά στήθια σου τήν άρμάδα τών Άγαρηνών; Πώς καταδέχτηκες, έσύ, που
με λογιών πλεούμενα έφερνες άπ’ τὰ πέρατα μυριάδες τούς προσκυνητές στής Ό-
μορφιάς τή Χάρη, τώρα νά κουβαλάς στη ράχη σου τὰ όρδια τών τατάρων και νά
νοιώθης άπάνωθε σου τή θρώμικη άνάσα τους;

Κόκκινα άπό αίμα τὰ λουλουδένια κρόσσια τών κυμάτων σου που σπάνε θλιβερά
στις άκτές που πριν φιλούσες χαρούμενα, τó θρόσμά τους άτέλειωτο άναφυλητό.

Γ’ Η ΠΡΟΔΟΣΙΑ

[Οι φίλοι μου και οι πλησίον μου έξ έναντίας μου ήγγισαν και έστη-
σαν και οι έγγιστά μου άπό μακρόθεν έστησαν... Οι δέ έχθροί μου
ζώσι και κεκραταίνονται όπερ έμε και έπληθύνθησαν οι μισούντες με
άδίκως... Μή έγκαταλίπης με, Κύριε ό Θεός μου, μη άποστής άπ’
εμού. Πρόσχες εις τήν βοήθειάν μου.] Δαβιδ Ψαλμοί ΑΖ’, 12.

Σάυλοκ του Μανχάτταν και του Σίτυ, ξεπουλητάδες τών ιδανικών και τής τιμής,
προδότες τής Ίστορίας τών λαών σας, δέ σάς έφταν’ έσας μιὰ λίτρα κρέας. Ξεσχί-
σατε τις σάρκες μου. Δέστε τὰ έγκλήματά σας και χαρήτε. Τραγουδήστε και χορέψτε
άπάνω στην κρεουργγημένη γή μου, άπάνω στους τάφους τών παλληκαριών και τών
παρθένων μου.

Τ' ἄθλια ἔργα σας βουτήχτηκαν στὶς φτυσιές τῶν ἡρώων ὄλων τῶν τόπων κι ὄλων τῶν καιρῶν καὶ στήν καταφρόνια τοῦ προδομένου λαοῦ μου, πού «αἰ γενεαὶ πᾶσαι» προσφέρουν ὕμνο δοξαστικὸ στήν ταφή του.

Μέσα σ' ἓνα δειλὸ καὶ γερασμένο κόσμο μιὰ χούφτα νιοὶ μιᾶς λιλιπούτειας γῆς ἀντιχτυπήθηκαν μὲ μυριάδες θάρβαρους, πού τοὺς ὄπλισαν' ἔσεῖς ὑπὸ τὰ χειροκροτήματα τῶν Ἰάγων.

Τὰ πουλιά τρόμαξαν καὶ ρήμαξε ὁ οὐρανός. Τὰ δέντρα, καὶ μέσα στήν τραγωδία τους, ἔξακολουθοῦσαν νὰ παίζουν τὰ κλαδιά τους στήν αὔρα καὶ στοὺς μύδρους, κι' ὅταν ἀκόμη τσουρουφλίζονταν τὰ φύλλα τους καὶ κλαίανε τὸ μακρόσυρτο μοιρολόι τῆς φωτιάς.

Δ' Η ΕΠΙΚΛΗΣΗ

[Ἀκούσατε δὴ, πάντες οἱ λαοί, καὶ ἴδετε τὸ ἄλγος μου. Παρθένοι μου καὶ νεανίσκοι μου ἐπορεύθησαν ἐν αἰχμαλωσίᾳ. Ἐκάλεσα τοὺς ἑραστάς μου, αὐτοὶ δὲ παρελογίσαντό με... ἔξωθεν ἠτέκνωσέ με μάχαιρα... Ὅχι ἔστιν ὁ παρακαλῶν με.] Ἱερειμ. «Θρήνοι» Α', 18—19.

Ἡ κραυγή μου, ἀτσάλι, μοναδικὸ ἀντίβαρο στὰ «τεθωρακισμένα», στ' ἀεροπλάνα καὶ στὶς ξιφολόγχες πού ρίχτηκαν ἀπάνω στὸ ἀνυπεράσπιστο κορμί μου.

Λαοὶ καὶ ἄνθρωποι, δὲν τὴν ἀκούσατε ἢ μήπως τὴν πῆρατε κι αὐτὴ γιὰ παράφωνη πὸπ μιούζικ ὡς ἐκείνη πού σᾶς προσφέρει τὸ τζιουκ-μποξ τοῦ πολιτισμοῦ σας σὲ κάθε γωνιά, σὲ κάθε σοκάκι;

Σᾶς κάλεσα γιὰ σήμερα κ' ἔσεῖς μοῦ προσφέρετε μάταιες ἐλπίδες γιὰ τὸ μέλλον. Τὰ παιδιὰ τοῦ Ἀπόλλωνα δὲν πῆραν οὔτε μιὰν ἀχτίδα ἀπὸ τὸ φῶς του; Θ' ἀφήσετε νὰ γεμίσουν οἱ κάμποι κ' οἱ δρόμοι κόκκαλα καὶ χαλασμένες ἁμορφιές;

Βαλερὺ Ζισκάρ Ντ' Ἐσταίν, μονάχα ἡ φωνή σου, ἡ εὐγενικιά φωνή τῆς Γαλλίας, καμπάνα ἀπὸ ἀτόφιο χρυσάφι, ἤχησε μέσα στή θύελλα τῆς ἀναγνησίας. Δέξου τὸ φιλὶ τῆς εὐγνωμοσύνης μου. Κι ἂν δὲ μπορῆς ἐμὲ νὰ σώσης, ὅμως ἔσωσες τὴν τιμὴ καὶ τὴν Ἱστορία τῆς Εὐρώπης, καὶ βούδανες τοὺς θάρβαρους ἐχθροὺς καὶ τοὺς ὑπερθάρβαρους «φίλους» μου. Τὴν εὐγενικιά φωνή τῆς Γαλλίας μὴ τὴν ἀφήσης ν' ἀποδυναμωθῇ.

Τίτο καὶ Μπρένιεφ, οἱ λόγοι σας ἀνταγωγικὸ στήν πονεμένη ψυχὴ τοῦ λαοῦ μου, ἢ προσφορὰ σας ἀξέχαστη.

Μάνα Ἑλλάδα, ἐσὺ πάνω ἀπ' ὄλα κι ἀπ' ὄλους. Τὸ χᾶδι σου δρόσισε τὸ φρυμένο μέτωπό μου. Στάθηκες καὶ στέκεις στὸ πλευρό μου κι ἀντὼ ἀπὸ Σένα καρτερία καὶ δύναμη.

Μεγάλο μας τὸ κρίμα κι ἀσυχώρετο
 πού κόψαμε τοὺς κλώνους πού μᾶς σμίγαν,
 ὅμως οἱ ρίζες μείναν καὶ θλαστήσανε
 καινούργιους κλώνους πάλι καὶ μᾶς σκέπουν.

Ε' Ο ΘΡΗΝΟΣ

[*Ω γλυκύ μου Ξαρ,
πού ἔδου σου τὸ κάλλος;] *Ἐπιτάφ. Θρήνος Γ' Στάσις.

Χρόνια κ' αἰῶνες ζυμώναμε τὸ πικρὸ ψωμί τῆς σκλαδιᾶς μ' αἷμα καὶ δάκρυ,
πίναμε τὸ νερὸ ἀνάκατο μὲ λάσπη. Κι ὅταν μ' ἀνείπωτες θυσίες εἶπαμε πὼς λευτε-
ρωθήκαμε, μοχθηροὶ κ' ἐκδικητικοὶ οἱ νικημένοι δυνάστες μας δὲ μᾶς ἀφῆκαν νὰ
δροσίσοιμε τὴ στραγγισμένη γλώσσα μας στὴ δροσιὰ τῆς ἀκριβοπληρωμένης λευτε-
ριάς μας. Ἄπ' τὴν τουρκιά μᾶς φέρανε καινούργιες καταιγίδες καὶ λιοπύρια.

Μύριες εἰκόνες βιβλικῆς γαλήνης κι ὁμορφιάς,
βαθιοσκαμμένα πρόσωπα ἀπ' τῆς δουλειᾶς τὸ μόχθο,
γρηῆς στὴ σκάφη, στ' ὄνειρο οἱ μιᾶς καὶ τὰ κοπέλια,
μωρὰ στῆς μάνας τὸ βυζί — ἄλλα ἕνα φῶς, μιὰ χάρις —
σὲ μιὰ στιγμὴ βουλιάξανε σὲ κόλαισης σκοτάδι.

Νοικοκυριά χωριάτικα, πού λάμπανε ἀπὸ πάστρα κ' ἔπνεαν ἀγάπες κι ἀρώματα
ἀπὸ γαζίες καὶ βασιλικό, τώρα γιομίσανε σκόνες κι ἀράχνες καὶ πλαγιέται μέσα τους
κ' ἔξω ἕνα γύρω ἢ ἀποφορὰ τῶν πηχτῶν αἱμάτων τῶν διασμένων καὶ τῶν σφαγμένων.

Θανατερὴ ἀτμόσφαιρα σ' ἐλάκερο τὸ ρημαγμένο νησί, πού δὲ μπορεῖ νὰ κρατήση
στὰ βλέφαρά του ὕπνο οὔτε στὰ στεγνά του χεῖλη ἕνα ξεθωριασμένο χαμόγελο ἀπ'
τις τσεκουριές τοῦ μεγάλου χαλασμοῦ.

Κερύνηια, ὀλόχρονη ἀνοιξη κ' οἱ ὁμορφιές σου πλήθεις,
ζαφείρια στὰ ποδάρια σου, σμαράγδια στὸ κεφάλι,
γαλαζοπράσινη φωλιά γιὰ τὸ ἔρωτες πλασιμένη.

*Αμμόχωστο, ἕνα μῆνυμα καινούργιο ἀρχαίας δόξας,
μὲ τὴν ὀλόχροση ἀμμουδιά, τῆς Σαλαμίνας μνήμη,
φωτιά τὸ ψυχομάχι σου μᾶς καίει, πού σὲ θωροῦμε
νυφούλα στοὺς λεμονοανθοὺς σὲ νεικρικὸ κρεβάτι.

Ἐυλογημένη Μεσαριά μὲ τὰ ἰκαματερά σου
πού σκίζανε τοὺς κόρφους σου καὶ χόρταινε ἕνας κόσμος.
Μόρφου, πού τὴ ζωντάνια σου τὴ ζήλειψεν ὁ Χάρος
καὶ Τηλυριά πολὺκλαυτὴ μὲ τὴ θαιρεϊὰ σου μοῦρα,
ἀδέρφια, πόλεις καὶ χωριά, ἀβάσταχτης ὀδύνης
πὼς σᾶς κατὰπιε ἡ μάνητα τῶν βάρβαρων φουσιάτων!

Μάταια ἄλλα τὰ ζωντανὰ περιμένουν τοὺς ποιητὲς νὰ τραγουδήσουν. Ἄπὸ ποῦ
θὰ βγῆ τὸ τραγούδι τους ἀφοῦ ἡ καρδιά τους ξεριζώθηκε καὶ στὸν τόπο τῆς ἔμεινε
ἕνας σῶλος ἀπὸ μῖσος γιὰ τὸν Κίσιντζερ, πού ντρόπιασε τὸ Νόμπελ τῆς Εἰρήνης;

Ποῦ τραγούδι θὰ ποῦν οἱ ποιητὲς χωρὶς καρδιά;

Τοῦ χάους ποῦναι γεμάτο ἀπ' τὸ αἷμα τῶν νιόφυτων παλληκαριῶν μας κι ἀπά-
νωθὲ του πλαταγίζει τὸ μισοφέγγαρο μυκτηρίζοντας τὸ Θεὸ τῆς δικαιοσύνης;

Τοῦ φωμοῦ τοῦ ζυμωμένου μὲ χολή;
 Τῆς ἐκκλησιαῆς ποῦμεινε πιδ γυμνή ἀπ' τὴν Εὔρα;
 Τῆς αὐγῆς ποῦ κοκκίνισε ἀπὸ ντροπὴ γιὰ τὰ καμώματα τοῦ πολιτισμοῦ;
 Τῆς νύχτας ποῦ τὸ σκοτάδι τῆς ἔγινε πιδ πηχτὸ καταπίνοντας τοὺς ναοὺς καὶ
 τὰ σχολειά ποῦ καίονται;
 Τῶν παιδιῶν ποῦ ἀντὶ νὰ παίξουν τὰ πεντόβολα καὶ τὸ κρυφτούλι κείτονται κα-
 μένα ἀπ' τὶς ναπάλμι;
 Τῶν ξεσπιτωμένων ποῦ δὲν ἔχουνε ποῦ νὰ γείρουν τὸ κεφάλι;
 Μὲ ποιά καρδιά νὰ τραγουδήσουν οἱ ποιητές;

ΣΤ' Η ΠΙΣΤΗ

[Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός· γινῶτε ἔθνη καὶ ἤττασθε, διτι μεθ' ἡμῶν
 ὁ Θεός. Ἰσχυρότερες ἤττασθε. Καὶ ἦν ἂν βουλήν βουλευήσθε
 διασκεδάσει Κύριος· ὅτι μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός.] Ἡσαίας Η', 9—10.

Ἄδέρφια, τὸ κλάμα ἄς βουδαθῆ. Ζοῦμε καὶ πεθαίνουμε γιὰ μιὰ Λευτεριά.

Τὸ κλάμα θολώνει τὸ μυαλὸ καὶ στομώνει τὸ σπαθὶ ποῦ θὰ γδικιωθῆ τοὺς
 ὀχτροὺς ποῦ μᾶς ρήμαξαν καὶ τοὺς φίλους ποῦ μᾶς πρόδωσαν. Κρατιόμαστε γερὰ
 ἀπ' τὴ μνήμη τῆς ρίζας μας καὶ τὶς παραδόσεις τῆς Φυλῆς μας καὶ δὲ φοβόμαστε
 νὰ χαθοῦμε.

Παναγγυρίσανε τὰ τριανταπέντε σιδερόφραχτα ἑκατομμύρια ποῦ νίκησαν πεντα-
 κόσιες χιλιάδες ἄσπλους! Ἀνεδήσανε ψηλὰ νὰ διαλαλήσουνε τὴ νίκη τους! Ὅμως
 στάθηκαν ἀπάνω σ' ἀμμόλοφο στὴ μέση τῆς ἐρήμου. Ὁ σίφουνας, νὰ τον, ἔρχεται
 κάποιον θράδι κ' ἰσοπεδώνει τὸν ἀμμόλοφο κ' οἱ πανηγυριστὲς χάνουνε τὸν προσανα-
 τολισμὸ τους βουλιάζοντας ὀλοένα καὶ πιδ βαθιὰ στὸ ψέμα ποῦ δημιούργησαν καὶ
 πίστεψαν.

Ἄς εἶπαμε γιὰ μιὰ στιγμή: μακάριοι οἱ τυφλοὶ, ποῦ δὲ βλέπουνε τοὺς θιασμοὺς
 καὶ τὶς σφαγὲς τῶν παρθένων· μακάριοι οἱ κουφοί, ποῦ δὲν ἀκοῦνε τὶς οἰμωγὲς καὶ τ'
 ἀναστενάματα· μακάριοι οἱ φτωχοὶ στὸ νοῦ ποῦ δὲν πῆραν εἰδῆση ἀπὸ τίποτε κ' ἔμει-
 ναν νὰ κυτᾶζουν ἓνα μαῦρον οὐρανὸ· μακάρια τὰ κορμιὰ ποῦ πέθαναν πρὶν πεθάνουν
 οἱ ψυχές.

Ἄν σχίσαμε τὰ στήθη μας, τὸ αἷμα τῆς καρδιάς ποῦ ξερριζώθηκε κρατάει μέσα
 του τὴν πίστη.

Θὰ τραγουδήσουνε πάλι — πολὺ γρήγορα — οἱ ποιητὲς τὸ θαῦμα ποῦ περιμένει.

«Τάδε λέγει Κύριος: μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἀνα-
 στρέφει;» (Ἱερειμ. Η', 4)

Ὁ τυφώνας τοῦ θανάτου θὰ περάση κ' ἡ αὔρα θὰ φέρη στὰ φτερά της τ' ἀρώ-
 ματα μιᾶς νέας Ἐνοιξῆς. Οἱ νεομάρτυρες, νὰ, φυτεύουνε κιδλας τὸ σπόρο της μου-
 σκεμένο στὰ δάκρυα τοῦ χτέος γιὰ νὰ καρπίση τὸ αὔριο.

Δὲν πεθαίνει ἡ χαρὰ
 μὲ τὸ Θεὸ πλάι μας.

ΤΑ ΣΟΝΕΤΤΑ ΤΟΥ ΣΙΜΟΥ ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ

Δὲν ξέρω καλύτερη προσωπογραφία τοῦ Σίμου Μενάρδου, τοῦ Κυπρίου, ἀπὸ ἐκείνη τοῦ Ι. Συκουτρῆ (περιοδικὸ «Ἀθηνα», τομ. 45, σελ. 295). Τὸν χαρακτηρίζω Κύπριο, ὄχι γιατί ἦ μάνα του εἶναι Κυπρία καὶ γιατί αὐτὸς πολλὰ χρόνια, τὰ πιδ εἰσαίσθητά του, τάξῃσε στὴν Κύπρο, μήτε γιατί ἡ σταδιοδρομία του ἀρχισε ἀπὸ τὴν Κύπρο, ἀλλὰ γιατί ἀρκετὸ ἀπὸ τὸ ἐπιστημονικὸ του ἔργο ἀφορᾷ τὴν Κύπρο, καὶ γιατί προπάντων, ὁ Κύπριος χαρακτήρας, αὐτὸς πὸν δὲ μπορεῖ νὰ κρυφτῆ εὐκολα, φαίνεται στὴν ἔκφραση τῶν πιδ δικῶν του ἔργων, τῶν πραγματικῶν προσωπικῶν: στὴν ποίησή του, πρωτότυπη καὶ μεταφραστικῆ. Σ' αὐτῆ χρησιμοποίησε πολλές κυπριακὲς λέξεις καὶ κυπριακοὺς ἰδιωματισμούς, πὸν ἔχει ἐντάξει μὲς τὸν πανελλήνιο δημοτικὸν λόγον πὸν μαστορικῶν. Τὰ κείμενά του ἀπ' αὐτῆ τῆ χρήσης τοῦ κυπριακοῦ λόγου παίρνουν μίαν ἰδιότυπη γραφικότητα, πὸν φαντάζομαι νὰ ἐλύθη τὸν μὴ Κύπριον ἑραστή τῆς ποίησης. Θάθελα, ὠστόσο, νὰ σταθῶ σὲ μερικὰ σημεῖα τοῦ ποιητικοῦ λόγου τοῦ Μενάρδου, πὸν ἴσως τὸ περιορισμένο χρονικὸ διάστημα μίᾳ ἡμιλείας δὲν εἶχε ἐπιτρέψει στὸν Συκουτρῆ περισσότερη ἐπισήμανση τους, ἀφήνω πὸς πιθανὸν νὰ μὴ γνώριζε αὐτὸς τὰ κατάλοιπα τοῦ τιμώμενου ἀπ' αὐτὸν συγγραφέα. Ἐξάλλου, ἦταν φυσικὸ νὰ τονίσῃ ὁ εἰδικὸς φιλόλογος Συκουτρῆς τὸν εἰδικὸν φιλόλογον καὶ καθηγητῆ του Μενάρδου.

Ἡ παρουσία τοῦ Μενάρδου στὸν ποιητικὸν χῶρον τῶν χρόνων ἐκείνων μὲ τὰ ἐπιγράμματα του στὴν μορφή τοῦ τετράστιχου, πὸν προσωπικῶν τὸ θεωρῶ στιχουργικὸν εἶδος σὰν τὸ δίστιχον, μπορεῖ νὰ μὴ προσέχτηκε ἰδιαίτερα. Ἡ παλιά σχολή ἀρχισε νὰ χάνη ἔδαφος μὲ τὴν εἰσέλευσιν τῆς συμβολικῆς σχολῆς (Οδρανῆς, Ἄγρας καὶ ἄλλοι), προσπαντὸς μὲ τὸν Καρυωτάκη καὶ τοὺς ρεαλιστὰς. Ἄν ὅμως ἀναλογιστοῦμε πὸς τὰ ἐπιγράμματα τοῦ Μενάρδου (ἔκδ. 1930) ἦταν γραμμένα ἀπὸ τὸ 1891—1904 καὶ ἀποτελοῦσαν ἀντίδραση σὲ γεγονότα, πρόσωπα καὶ πράγματα τῆς περιόδου αὐτῆς, ἀποκτοῦν ἀμέσως ἄλλη σημασία ἐκτὸς ἀπὸ τὴν αἰσθητικῆ. Πολὸν χαρακτηριστικὸν στοιχεῖον τῶν ἐπιγραμμάτων αὐτῶν τοῦ Μενάρδου εἶναι οἱ ἀφιέρωσεις σὲ πρόσωπα σύγχρονά του. Θάπρεπε νὰ μελετηθοῦν αὐτὰ μὲ προσπτικῆ τῆ συσχέτιση τους μὲ τὰ πρόσωπα αὐτὰ καὶ νὰ καθοριστοῦν οἱ λόγοι πὸν ὀδηγήσανε στὴν ἀφιέρωση, ἀν δηλ. αὐτῆ ἔγινε μὲ πρόθεση τὴν ἔκφραση φιλίας ἢ κάποιας ἐκτίμησης ἢ ἔγινε ἀπὸ ὑποχρέωση. Ἡ δήλωση τοῦ ποιητῆ στὴν εἰσαγωγὴ πὸς ἡ σύνθεση τῶν ἐπιγραμμάτων του αὐτῶν — δὲ σφητῶ ἐδῶ καὶ γιὰ τὰ ὑπόλοιπα, πὸν δὲν περιλάθε στὴν ἔκδοσιν — ἔγινε σὲ περίοδο πὸν μάξιμε τὰ ἐρωτικὰ δίστιχα τῆς Κύπρου, προκαλεῖ περισσότερο γιὰ μίᾳ πιδ προσεκτικῆ μελέτη τους. Ἐνα λογοτεχνικὸν κείμενον ἀσφαλῶς ἀπαντεῖ πρωταρχικῶν τὴν αἰσθητικῆ ἀντίκρουσίν του. Ἀλλὰ ταυτοχρόνως τὸ λογοτεχνικὸν κείμενον ἔχει πολλὰς πλευρὰς, γιατί δὲ δημιουργεῖται σὲ βιομηχανικὸν ἐργαστήρι μακριὰ ἀπὸ τὰ γύρω ποικίλα ρεύματα. Ὁ Γεώργιος Σ. Μενάρδος, γιδὸς τοῦ ποιητῆ, κάπου ἀναφέρει γράφοντας γιὰ τὰ ἐπιγράμματα τοῦ πατέρα του: «Ἐτοῖ τὸ ἐπίγραμμα εἶναι γιὰ τὸν Μενάρδου γέννημα τοῦ λεπτοῦ καὶ τοῦ δευτερολέπτου. Καὶ πρέπει νὰ θυμᾶται ὁ ἀναγνώστης πὸς ἐπιδιώκει νὰ παρουσιάσῃ μ' αὐτὰ ἔμμετρα ἐνοσταντὰν ἢ, ἀν προτιμᾶτε, ἔμμετρα σκίτσα...» Κι' ὅμως τὰ τετράστιχα αὐτὰ ἐπιγράμματα τοῦ Μενάρδου, ὅταν κριθοῦν μὲ βάση τὴν ἐποχὴ τῆς σύνθεσίν τους πιστοποιοῦν καὶ ἀξιόλογη ἔμπνευση καὶ τεχνικῆ ἔκφραστικὴν ἱκανότητά τοῦ δημιουργοῦ τους. Γινώριζα τὴν ὑπαρξὴ τῶν μὴ κωδικοποιημένων ἐπιγραμμάτων τοῦ Μενάρδου. Μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Κώστα Πιλαδάκη ἤρθα σ' ἐπαφὴ μὲ τὸ γυιδ τοῦ ποιητῆ, πὸν πολλὸ εὐγενικῶν μου παραχώρησε γιὰ μελέτη τὸ ἀνέκδοτον ποιητικὸν καὶ μεταφραστικὸν ἀπὸ τῆ διεθνῆ ποίηση ἔργο τοῦ πατέρα του. Ἀνάμεσα στὰ κατάλοιπα αὐτὰ μ' ἐκπληξῆ μου συνάντησα μτὰ σειρά σονέττα. Ζήτησα ἀπὸ τὸν Γεώργιον Μενάρδου τὴν ἄδεια νὰ δημοσιεύσω τὰ σονέττα αὐτὰ. Τὸν εὐχαριστῶ γιὰ τὴν εὐνοϊκῆ του ἀπάντηση.

Τὸ κυπριακὸν σονέττον τοῦ τέλους τοῦ περασμένου αἰῶνον κερδίζει ποιητικὰ καὶ ποσοτικὰ μὲ τὰ ἀνέκδοτα αὐτὰ σονέττα τοῦ Μενάρδου. Αὐτὸ τὸ αὐστηρὸν καὶ ἀρχοντικὸν στιχουργικὸν εἶδος, πὸν Κύπριος (ἔξενος ἐγκατεστημένος στὴν Κύπρο ἢ γηγενὴς ποιὸς ξέρεῖ) τὸ εἰσήγαγε στὸν νεοελληνικὸν ποιητικὸν λόγον μέσα στὸ κλίμα τοῦ πετραρχισμοῦ, μὲ τὸν Μενάρδου κοιτάζει νὰ κρατήσῃ μίαν

προχωρημένη θέση, νάχη δηλ. δικαιώματα στα προβαδίσματα. Δέν ξέρω γιατί τὰ σονέττα αὐτὰ ὁ Μενάρδος τὰ φύλαξε μὲς τὰ συρτάρια του. Τὴ μόνη ἐξήγηση ποὺ βλέπω εἶναι ἡ συναίσθηση τοῦ ποιητῆ γιὰ τίς υποχρεώσεις του ἔναντι τῆς τέχνης ποὺ τοῦ ἐπέβαλλε τὸ αὐστηρὸ ξεκαθάρισμα τῶν κειμένων του. Τοῦτο κι' ὅλας φάνηκε καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιλογή τῶν ἐπιγραμμάτων του καὶ ἀπὸ τὰ πολλὰ μεταφραστικά του κατάλοιπα, τὰ ὁποῖα θὰ ζήλευαν καὶ σήμερα οἱ δόκιμοι μεταφραστές.

*Ἐχω τὴν ἀποψη πὼς ἡ παρουσίαση καταλοίπων, ἔστω κι' ἂν ὁ ποιητὴς τοὺς δὲ θέλησε νὰ τὰ δώσῃ στόκοινὸ γιὰ ὁποιοδήποτε προσωπικὸ του λόγο, (πάντοτε βέβαια σεβαστό, ἀλλὰ ἴσαμε ἓνα σημεῖο) πρέπει νὰ δημοσιεῦνται ἂν χρειάζονται γιὰ τὴν ἱστορία τῶν γραμμάτων ἢ ἂν περιέχουν εἰδικὰ θέματα μὲ γενικὸ ἐνδιαφέρον ἢ δίνουν ἀξιόπιστες πληροφορίες. Δέν ἐννοῶ μὲ αὐτὰ τὴ δικαιολογία πὼς πρέπει νὰ δημοσιεῦνται τὰ κατάλοιπα γιὰ νὰ φανῆ ἡ πορεία τοῦ συγγραφέα, ὁ ἔλεγχος ποὺ ἀσχοῦσε στὸ ἔργο του, οἱ κάποιες μυστικὲς ἐνασχολήσεις του, ποὺ ἄλλοι λόγοι (πολιτικοί, ἠθικοί, κοινωνικοί) δὲν ἐπέτρεψαν τὴν παρουσίαν τους. "Οτι κι' αὐτὴ ἡ πρόθεση ἔχει σημασία δέν τὸ ἀρνιέμαι. Καὶ μόνο πὼς ὁ συγγραφέας τὰ φύλαξε στὰ συρτάρια του καὶ δέν τὰ ἔξοικισε σημαίνει τουλάχιστον πρόθεση γιὰ ἓνα μελλοντικὸ κοίταγμα, ποὺ θὰ τὸν ἔπειθε ἢ νὰ τὰ σκίση ἢ νὰ τὰ δημοσιεύσῃ, συχνὰ μὲ κάποιες ἀλλαγές. Πάντως ὅπως κι' ἂν ἀντικρύσῃ τὸ θέμα αὐτὸ τῶν καταλοίπων κι' ἐφόσον δέν ὑπάρχει σ' αὐτὰ κάτι τὸ ἀξιόμειπτο (κι' αὐτὸ κάπως ἐλαστικά) πρέπει αὐτὰ νὰ δημοσιεῦνται. Στὸ κάτω-κάτω γίνεται μὲ τὴ δημοσίευσή τους κάποια κίνηση ὄντων καὶ ἔργων, πράγμα ποὺ θὰ ἔχη μεγαλύτερη σημασία ἂν σχετίζεται μὲ πρόσωπα κι' ἔργα ξεχασμένα ἢ ποὺ δέν ἐνδιαφέρουν ἄμεσα τὴν ἐποχὴ. Κι' ἀκόμα ἡ δημοσίευσή τους καὶ τὰ σχετικὰ σχόλια μπορεῖ νὰ βοηθήσουν γιὰ καινούριες ἀξιολογήσεις γιὰ πρόσωπα καὶ ἔργα, κι' ἄς παραδέχονται πολλοὶ πὼς πρώτη καὶ ἀποκλειστικὴ σημασία ἔχουν τὸ καυτὸ παρὸν καὶ ἡ προετοιμασία ἑνὸς προγραμματισμένου μέλλοντος. Εἰδικὰ ἡ δημοσίευσή τῶν σονέττων τοῦ Μενάρδου προσθέτει ἓνα ξεχωριστὸ κ φάλλιο στὰ κυπριακὰ γράμματα.

*Ἀπὸ τὰ ἑντεκα δεκατετράστιχα, ποὺ περιλαμβάνονται στὰ κατάλοιπα τοῦ Μενάρδου, ἀνήκουν στὸ αὐστηρὰ στιχομετρικὸ εἶδος τοῦ σονέττου ὀκτώ. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἕξι εἶναι σαξέπρικοῦ ἢ ἀγγλοσαξέπρικοῦ τύπου καὶ τὰ δύο τοῦ κλασσικοῦ ἰταλικοῦ τύπου (ἀρ. 7 καὶ 8). Τὰ μέτρα τους εἶναι: τροχαϊκὸς 15σύλλαβος ὀξύτονος μὲ 16σύλλαβο παροξύτονο σ' ἓνα σονέττο, ἰαμβικὸς 13σύλλαβος παροξύτονος σ' ἓνα σονέττο, ἰαμβικὸς 11σύλλαβος παροξύτονος σ' ἓνα σονέττο, ἰαμβικὸς 15σύλλαβος παροξύτονος σὲ τρία σονέττα, ἰαμβικὸς 8σύλλαβος ὀξύτονος μὲ 7σύλλαβο παροξύτονο, (ποὺ στὴν πραγματικότητα εἶναι ἀναλυμένος 15σύλλαβος) σ' ἓνα σονέττο, καὶ ἰαμβικὸς 11σύλλαβος παροξύτονος μὲ 10σύλλαβο ὀξύτονο σ' ἓνα σονέττο. Ἀπὸ αὐτὰ καθαρὰ ἔρωτικά εἶναι τὰ ἕξι: 1, 2, 3, 4, 7 καὶ 8 στὸ κλίμα τοῦ πετραρχικοῦ σονέττου ὅπως διαμορφώθηκε αὐτὸ στὴν Ἀγγλία. Ἐνδειξεις γιὰ τὴ χρονολογία τῆς σύνθεσής τους ὑπάρχουν: στὸ «Στ' ὀλόφωτὸ φεγγάρι» Ἰουλ. 1893, στὸ «Τ' οὐρανὸς τὸ δάκρυ» 3 Σεπτ. 1893 καὶ στὸ «Στὸν πετεινὸ τῆς» 26 Φεβρ. 1893. Αὐτὲς οἱ ἐνδείξεις καθορίζουν σαφῶς τὸ χρόνο 1893 ὡς χρόνον σύνθεσης τῶν σονέττων. Ἀσφαλῶς δὲ μπορῶ νὰ χαρακτηρίσω τὰ σονέττα αὐτὰ ὡς ἐξαιρετικὰς συνθέσεις, ἀλλὰ ὡς ἐπιτυχεῖς γυμνάσματα τοῦ Μενάρδου, ποὺ ἴσως νάφταναν σὲ ἀξιόλογο βαθμὸ ἐπιτυχίας ἂν τὰ συνέχιζε. Τὸ ὅτι ἦταν γυμνάσματα φαίνεται ἀπὸ τὰ τρία δεκατετράστιχα ποὺ δημοσιεῦνται ἐδῶ ξεχωριστὰ καὶ ποὺ τὸ ἓνα ἀπ' αὐτὰ ἔχει ἡμερομηνία 11 Αὐγ. 1890. Τὰ δεκατετράστιχα αὐτὰ θὰ σχολιαστοῦν πῶς κάτω.

1. Μ' ΑΓΑΠΑ

Μ' ἀγαπᾷ λοιπὸν κι' ἑμένα μὴ καρδοῦλα τρυφερή,
ποὺ σιρτὰ αἰ φτερουγίζει σὲ τί στήθη ἀφροπλάσματα!
Μοῦ μαρτύρησαν μὴ κόρη πὼς ἑμένα καρτερεῖ
καὶ τὴν Παναγιά τὰ δρόθια πὼς παρακαλεῖ γιὰ μένα.

*Ἐτυχε νὰ μ' ἀπαντήσῃς τὸ βαπόρι ὡς κοιτοῦσα
τὸ φεγγάρι, ποὺ γελοῖσε ἔστῶν κινμάτων τὸν ἀφρό,

ὅμως ντράπηκε τὸ κύμα ἢ ξανθὴ σγουρομαλλοῦσα
κι' ὄσο ἤμασθε τὰ δύο μας δὲ μιλοῦσε τὸ μικρό.

Τώρα στέκει πρὶν πλαγιάσει γιὰ νὰ λήθῃ τὸν καιρὸ τῆς
ἁγίου τῆς ἀντίκρου κι' ἄμα κάμει τὸ σταυρὸ τῆς,
πάει σιγὰ' στὴν Παναγία καὶ τῆς δίνει ἕνα φιλί...

— Εἶναι γιὰ νὰ μὴ ζηλεύω, Παναγιά μου, πές, καλὴ
ποῦ Ἐσὺ βλέπεις τὴ χάρι μ' ἀνοιχτὴ τὴν ἀγκαλιά
καὶ γιὰ τὴ δική μου ἀγάπη, Σὺ τῆς παίρνεις τὰ φιλιά;

2. ΣΤΙΧΟΙ

Ἄχ δεσποσύνη, μοῦ ζητᾶς στίχους κι' ἐμένα
δὲ μὲ πιστεύεις πῶς ποτὲ δὲν ἔχω φτειάξει.
Μὰ παίρνω ὄριο πῶς μιὰ τόσο κακὴ πράξι,
μὰ τὰ μάτια σου, δὲν ἔχω καμωμένα.

Πῶς νὰ ἱππεύσω ἐγὼ τὴ ράχη τοῦ Πηγᾶσου;
Ἐγὼ ποιητὴς χωρὶς καθόλου' στὸν αἰῶνα
νᾶχω ἀνεβῆ ἢ κὰν ἰδῆ τὸν Ἑλιτικῶνα!
Μὰ ἐσὺ θέλεις νὰ γινῆ τὸ θέλημά σου.

Γιατ' εἶν' ἀλήθεια πῶς φτερά κι' ὁ Ἔρωσ ἔχει
καὶ ν' ἀρνηθῆ σὲ σὲ ἡ καρδιά μου δὲν ἀντέχει.
Μὰ σὰν μὲ θέλεις ποιητὴ θά σου ζητοῦσα

ἐσὺ γλυκειά τώρα σὲ μὲ νὰ γίνης Μοῦσα.
Δέξου κι' ἐσὺ μικρὴ μου μιὰν ἀπαίτησή μου'
ξέρεις πῶς ἐμπνέουν' μάθε το τοῦ Σίμου.

3. ΣΤ' ΟΛΟΦΩΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ

Λάμπει σὰν θές, δλόφωτο φεγγάρι,
κι' ἄς στέκει ὅποιος σὲ βλέπει μὲ καμάρι.
Ἐγὼ τὸ βλέμμα στρέφω'ς ἄλλο μέρος
ποῦ τὴ φωλιά του μοῦκτισεν ὁ Ἔρωσ.

Ἀπέναντί σου μοῦ κρατεῖ τὸ μάτι
τῆς ἀκριβοῦς μου ἀγάπης τὸ παλάτι,
Θωρῶ νὰ φέγγουν τὰ παράθυρά τῆς
καὶ καρτερῶ νὰ δῶ καὶ τὴ σιὰ τῆς.

Μ' ἀκούω τὴ φωνὴ τῆς νὰ σιμώνη...
θαρρῶ καὶ πῶς ἀνοίγει τὸ μπαλκόνι...
κι' ἀχαναγναντεύω τὴν κορμωστασιά τῆς...

Καλέ, βλέπω καλά; νᾶττηνε βγαίνει!

Φεγγάρι λάμπε, νὰ τῆ δῶ φωτολουσμένη!
Ἐσὲ χρωστῶ ἀπόψε τῆ θωριά της!

Ἰουλ. 1893

4. ΤῸ ΟΛΟΦΕΓΓΑΡΟ

—Ἄχ, πῶς μ' ἀρέσει, μοῦλεγεν ἡ Λέλα, τὸ φεγγάρι,
μόλις τὸ δῶ' στὸν οὐρανὸ πῶς δρόμο βγῆ νὰ πάρῃ,
δλο κοιτάζω καὶ γλυκειὲς ὕρες μ' αὐτὸ περνῶ.
Θαρρῶ κι' κείνο πῶς θωρεῖ τὰ μάτια μου ἐμένα...

Αὐτὰ μοῦπε ναζιάρικα τῆ νύχτα ποῦ' εἶδα ξένα
τῆς ἔφευγα κι' ἀργήσαμε μαζί της' εἰς τὸ βουνό,
μιὰν νύχταν ἀλησμόνητη ποῦ παίζαμε κλεφτᾶτα
καὶ τὸ φεγγάρι δλόγελο μᾶς ἔδειχνε τῆ στράτα.

Κι' ἐγὼ ἀπὸ τότε ἀγάπησα νὰ βλέπω τὸ φεγγάρι
κι' ἀπόψε τ' ὀλοφέγγαρο θωρῶ καὶ δὲ χορταίνω,
ποῦ καμαρώνει μὲ γλυκειὲς ματιεὲς καὶ χρυσὴ χάρη

ὄαν ν' ἀγαπᾶ καμιὰ ψυχὴ κι' ἐκείνο μαγεμένο.

Μὰ νὰ σου! τὸ θυμήθηκα γιὰτὶ τόσο καμάρι'

—Πές, τώρα ἔκει δὲ σὲ κοιτᾶ ἡ Λέλα μου, φεγγάρι;

5. Οἱ Στίχοι Μοῦ

Ἄν ποῦτε, στίχοι μου κακοί,
θὰ δώσετε δ,τι νιώθω,
κάθε μου ἰδέα μυστικὴ,
κάθε μου ἐλπὶδα, κάθε πόθο;

Πότε θὰ ἰδῶ μέσ' τὸ χαρτί
ποιητικὰ καθρεφτισμένα
ἢ πλάση ἐμπρός μου δ,τι κράτει,
τ' ἄψυχα κάλλη ψυχωμένα;

Πότε θὰ δεῖξετε τὰ πάθη
ποῦ κρύβω 'εἰς τῆς καρδιάς τὰ βᾶθη;
Πότε μὲ σᾶς θὰ μοῦ δεθῆ

δ,τι 'εἰς τῆς ζήση φτερουγίσει
καὶ πότε θὰ κρυσταλλωθῆ
δ,τι θωρῶ νὰ κυματίζῃ;

6. ΤῸ ΟΥΡΑΝΟΥ ΤΟ ΔΑΚΡΥ

Μέσα 'εἰς τὸ σκότος βψώσα τὰ μάτια 'εἰς τὸν αἰθέρα.

Πυκνὰ ἐκκειπᾶνω λάμπανε τ' ἀστέρια δλου τοῦ κόσμου

κι' ἐνῶ θωροῦσα πὲς θαμπὲς ματιὰς ποῦ ρίχναν πέρα,
 ἔστ' ἄπειρο φτερούγιζε γοργὸς ὁ λογισμός μου.

Καὶ πότ' ἐστὶ γῆν ἀγγίξει, πότ' ἐστὸν ἔξω τόπον
 καὶ μιὰ δωπάνω ἔστὶ ζωὴ καὶ μιὰ κάτω ἔστὸν Ἄδην
 κι' ἐνοιάζετον ἔστ' ὁδὸμο του τὴ μοῖρα τῶν ἀνθρώπων,
 ἡμέρα ν' ἀγωνίζωνται, νὰ συλλογιῶνται βράδυ.

Κι' ἐρώτησα τὸν οὐρανὸ ποῦ ἀπέραντα διακρίνει
 τόσες γονιὰς νὰ θγαίν' ἢ μιὰ κι' ἢ ἄλλη ν' ἀποσβήνη,
 «Πατέρα, λὲς ἡ τύχη μας καμιά φορὰ ν' ἀλλάξη;»

Ἀπόκριση δὲν ἄκουσα, σιωπὴ ἔστ' ἀπάνω μέρη,
 σιωπὴ καὶ κάτω - μον' ἐκεῖ ξάφνου θωρῶ ἐν' ἀστέρι
 ἔστ' ὁ πρόσωπό του νὰ γλιστρᾷ σὰ δάκρυ καὶ νὰ στάξῃ.

3 Σεπτ. 1893

7. ΣΤΟ ΠΕΤΕΙΝΟ ΤΗΣ

Οὐτ' ἢ ἀγῆ δὲν εἶναι σηκωμένη
 κάπου χαράζει μόν' οἱ πετεινοὶ
 νὰ κρᾶζουν ἄρχισαν «Ἔ, χωριανοί,
 ξυπνᾶτε κι' ἡ δουλειὰ σὰς περιμένει!».

Μονάχα, πετεινέ μου, ἐγὼ φωνή
 δὲ θέλω. Ἄπ' ὄρα ἔστην ἀγαπημένη
 σπουδὴ μου ἐρίχτηκα ἔτ' ἡ χαϊδεμένη
 νὰ γράφω στίχους πὼς δὲ μὲ πονεῖ.

Εἶν' ὄρες ποῦ παιδεύεται ἡ καρδιά μου
 κι' ἦσυχος μεῖνε. Μόνο ἂν σοῦ περνᾷ
 ἔστ' ὁ φίλο σου αὐτὰ μήνα, κόκορά μου!

Πὲς νὰ λαλῇ ἔστὸν ὕπνο της βραχνά
 «Κοιμοῦ γλυκὰ γλυκὰ, ἀκριδὴ κυρά μου,
 κρυφὰ γιὰ σένα ἄλλος ξαγρυπνᾷ».

26 Φεβρ. 1893.

8. Η ΟΜΠΡΕΛΛΑ ΤΗΣ (γιὰ τοὺς ρωμαντικούς)

Ἦταν κοντά μας κι' ἄφησε τὴ μαύρῃ τῆς ὀμπρέλλα!
 Ἐφυγ' Ἐκεῖνη κι' ἡ κομπὴ συντρόφισσά της μένει!
 Κι' ἐνῶ ἔστ' ὁ σπῆτι μας ρωτοῦν οἱ ἄλλοι καλεσμένοι
 ποιά τᾶχα νὰ τὴν ξέχασεν ἀστόχαστη κοπέλλα,

ἐγὼ μόλις τὴν κοίταξα τόσο κομπὰ σφιγμένη
 κι' ἀπάνω της τόσο ὀμορφὰ δεμένη τὴν κορδέλλα,

«Εἶναι δική της!» ἔνοιωσα κι' εἶπα ᾠτῆ Μοῦσαν «Ἐλα,
θεβαίωσέ μ' ἐσὺ, Κλειώ.» Κι' ἐκεῖν' εἶπ' ἐμπνευσμένη·

«Δική της! Τ' εἶν' ὀλόμαυρη ὡς κατάσπρ' εἶν' ἐκεῖνη.
Ψηλή, λιγνὴ καὶ μακρὰ, καθὼς τ' ἀνάστημά της.
Κι' ἂν θέλῃς τῶρα δισταγμὸς κανεῖς νὰ μὴ σοῦ μείνῃ,

μύρισε καὶ τὸ χέρι της νὰ νοιώσης τ' ἄρωμά της.»
Κι' ἐγὼ ρουφῶντας ἀπληστα τ' ἄρωμα τοῦ χεριοῦ της,
μέθυσσα, λῆς μὲ τύλιγαν οἱ χάρες τοῦ κορμιοῦ της.

Τὰ τρία δεκατετράστιχα, ποὺ δὲν τὰ χαρακτηρίσα σονέττα ἀλλὰ γυμνάσματα τοῦ Μενάρδου γιὰ νὰ φτάσῃ στὴ πραγματικὴ μορφὴ τοῦ σονέττου ὅπως τὴ θέλησαν οἱ μεγάλοι σονετογράφοι, παρουσιάζουν ἀτέλεια τὴν ἔλλειψή δημοικαταληξίας σὲ δυὸ στίχους τὸν πρῶτο καὶ τὸν πέμπτο στὰ δυὸ καὶ στοὺς 2, 3, 6 καὶ 7 στὸ ἕνα. Στὰ δυὸ πρῶτα ἴσως ὁ Μενάρδος νάκαμνε μιὰ δοκιμὴ μεταφορᾶς στὸ σονέττο γνωστῆς ἰταλικῆς στροφῆς, ποὺ χρησιμοποιοῦν καὶ ἀπὸ τοὺς νεοέλληνας μὲ τὴν ἐπτανησιακὴ σχολή· ἀλλὰ δὲν παύει τοῦτο νάναί γύμνασμα.

9. ΝΥΧΤΑ ΚΙ' ΑΥΓΗ

—Νύχτα, μέσ' τὸ σκοτάδι σου καὶ μέσ' τὴ σιωπὴ σου
πόσες ἰδέες ἀπιστες ἀντάμα φτερουγίζουν
καὶ φεύγουν καὶ ξανάρχονται καὶ μέσ' τ' αὐτιά δούζουν
τοῦ ποιητῆ ποὺ ξαγρυπνᾷ.

Στ' ἀγκάλια σου κλωθόπλεκεν ὁ ποιητῆς τὸ μέλλον
ὡς γύρουνε τὰ μάτια του θαμπὰ, μισοκλεισμένα
κι' ὁ νοῦς του ὡς τᾶστρα ψηλωθῆ τὰ μαγεμένα,
ποὺ τρεμοσβήνουνε ἀχνά.

—Μὰ νὰ ποὺ ἔγινε λαμπρὴ ἢ μαύρη νύχτα μέρα,
γλυκοκελεύθησαν πουλιά κι' ἐκεῖ ᾠτοὺς κάμπους πέρα,
ὡς χαμογέλασες, Αὐγῆ,

ἀνοῖξαν τ' ἄνθη κι' εὐωδιὰ μοσχοβολᾷ ἢ κτίση
κι' ὁ ποιητῆς ἀγάλλεται, τῆς Μούσας ὡς ἐπίση
τὸ δῶρο ρόδο πῶς θὰ θῆ.

11 Αὐγ. 1890

10. ΣΤΟ ΣΤΡΟΥΘΙ

Τὶ παίζεις στρουθὶ πρόσχαρο
ἔδῳ καὶ δὲν πηγαίνεις
ᾠτῆς κόρης τῆς ἀρωστημένης
γλυκὰ νὰ κελεύθῃς;

Γιὰ τὰ πουλιά τρελαίνεται

κι' ὄση φωτιά κι' ἂν ἔχη
 πάλ' ἢ καρδιά της θὰ προσέχη
 ποῦ θὰ τῆς τραγουδήσῃ.

Ἐγὼ ποῦ δὲ μ' ἀγάπησε,
 δὲ θγαίνει ἀπ' τὸ μυαλό μου,
 μικρό μου ὀλοβραδὶς,

κι ἐσὺ ποῦ τόσο σ' ἀγαπᾷ
 δὲ νοιάζεσαι, τρελό μου,
 δὲν τρέχεις νὰ τὴ δῆς;

11. ΙΚΕΣΙΑ

—Μοῦσα Παρνασσογέννητη, ποῦ δάφνη στεφανώνει,
 ἔχεις ψηλὰ τὸ θρόνο σου, στ' ἀμύθητο παλάτι,
 σὲ τόπο πάντ' ἀνάνεμον, ἀνέφελον, αἰθέριο,
 ἐπ' ἀνοσιτιά, ὑπερβολή, ἢ ἀσκήμια δὲ θολώνει.

Μόνο αἰώνια μ' ἀγνὸν ἠλιόφως σὲ τυλίγει,
 ἀγνὰ γλυκοφιλώντας σε, ἀχώριστη σου Αἴγλη
 κι' ἔσὺ τραγοῦδι ἀθάνατο σκορπίζεις μὲ τὴ λύρα,
 Ἐἔρω τὸ θρόνο ἔχεις ψηλὰ γιὰ νὰ σὲ φθάνουν λῆγοι.

Νοιώσε συμπόνια ἂν σύρθῃκα ἔστ'ὰ πόδια σου κι' ἐγώ,
 ἐλπίζοντας νὰ φιλευθῶ, δῶρο ἀπὸ σὲ νὰ λάβω
 στ' ἀρχοντικό σου ἄμα θὰ μπῶ.

Γιατί, θεά μου, σ' ἀγαπῶ
 κι' ἤθελα νὰ σοῦ ζητήσω τ' ἀκριβό σου μυστικὸ
 μ' ἀπ' ἀτολμιά και σάστια δὲν βρίσκω τί νὰ πῶ.

Θάταν ὁμως ἄδικο νὰ μὴ προστεθοῦν ἐδῶ και τρία μεταφρασμένα ἀπὸ τὸ Μενάρδο σονέττα, ἔστω και στὸν σαιξπηρικό τύπο (τὸ ἕνα εἶναι και στὸ πρωτότυπο σαιξπηρικοῦ τύπου). Αὐτὰ εἶναι:

EDGAR ALLAN POE
 1809—1849

Σ τὸ Τ ζ ά ν τ ε

Ἐρατο νησί, ποῦ τ' ἀπαλό, γλυκὸ ὄνομά σου Ζάκυνθο,
 πῆρες ἀπὸ τὸ πιὸ ὁμορφο λουλούδι, τὸν Ἰάκινθο!
 Πόσες ἢ θεά σου ξυπνᾷ σὲ μὲ φωτολουσμένες
 ἀνάμνησες, καθὼς τὴν δῶ, ὤρων εὐτυχισμένων!
 Πόσες δλόγλυκες στιγμὲς ποῦ πᾶνε πιά χαμένες!
 και πόσες σκέψεις θλιβερὲς ἐλπίδων μας θαμιμένων!

Πόσα δράματα γλυκά ἑμορφῆς κόρης, ποῦ ὄχι πιά,
 δὲ θὰ τὴν ξαναβρῶ, ὄχι πιά, ἔστὴν πράσινή σου τὴν πλαγιά!
 *Ο χ ι π ι ά! Τώρα ὁ μαγικὸς ἦχος αὐτὸς ὁ θλιβερός,
 τ' ἄλλαξεν ὄλα! *Ο χ ι π ι ά! Ἡ θωριά σου δὲν μ' εὐχαριστεῖ!
 Μὴν τὰ θυμοῦμαι! *Ο χ ι π ι ά! Θὰ φαίνεται ἀπ' ἐδῶ κι' ἐμπρός
 καταραμένη γῆ σὲ μὲ ἢ λουλουδένια σου ἀκτῆ.
 Τοῦ ὀακίνθου ἐσὺ νησί, ὦ πορφυρένιο Τζάντε,
 χρυσὸ νησί, ποῦ σὲ εἶπανε «Τὸ Φιόρο τοῦ Λεβάντε»!

ΠΙΕΡ ΔΕ ΠΟΝΣΑΡ

Βιβλίον II, ἀρ. 43
 Ἔνα ἀπὸ τὰ Σονέτα ἔστὴν Ἑλένη

Σὰν θᾶσαι πιά γερόντισσα, τυλίγοντας, νυχτιά,
 τὸ νῆμα σου κοντὰ ἔστο φῶς, ἔστο τζάκι καθισμένη,
 θὰ τραγουδᾷς τοὺς στίχους μου κι' ἐκεῖ συνεπαρμένη
 θὰ λές· μὲ ὑμνοῦσεν ὁ Ρονσάρ σὰν ἦμουν μιά ὠμοφιά.

Δὲ θὰ θρεθῆ θεράπαινα νυστάζοντας κοντὰ σου,
 σκυφτῆ ἔστο ψιλοκέντημα, ποῦ ἀμέσως νὰ ξυπνήση
 σὰν τ' ὄνομά μου θ' ἀκουστῆ, ποῦ ἐσένα ἔχει εὐλογίση
 μ' ἕναν ἀθάνατο ἔπαινο πλεγμένο ἔστ' ὄνομά σου.

Θαμένος πιά μέσα ἔστὴ γῆ, φάντασμα ἐγὼ ποῦ σήνει
 θᾶμαι, ἔστον ἦσαιο τῆς μωρτιάς καὶ τῆ βαθείᾳ γαλήνῃ.
 Κι' ἐσὺ γριά ἔστο τζάκι σου, συμμένη ἔστὴν ποδιά σου,

θὰ κλαῖς γιὰ τὴν ἀγάπη μου καὶ τῆ σκληρῇ καρδίᾳ σου.
 *Ἀφησε πιά τὴν προσμονὴ κι' ἄκου τῆ γνώμη ἐμένα'
 δρέψε τὰ ρόδα τῆς ζωῆς σὰν τώρα εἶν' ἀνθισμένα.

JEAN - BAPTISTE POQUELIN dit MOLIERE

1622—1672

Τοῦ Μολιέρου παρουσιάζεται τὸ κατωτέρω παθητικὸν σονέττο ὅπου
 ὁ κλασικὸς κωμωδιογράφος δείχνει ἔντονα τὴν λυρικήν του φλέβα.

Στὸν κ. Λὲ Βαγιέρ γιὰ τὸ θάνατο τοῦ γιουῦ του

*Ἀφησ' τὰ μάτια, Λὲ Βαγιέρ, τὸ δάκρυ τους νὰ χύσουν
 ἐλεύθερα, ὅτ' εἶδανε τὸ σπλάγχο σου νεκρό'
 τέτοιον χαμὸν ἀγιάτρευτο τοὺς ἦταν ν' ἀντικρύσουν
 ποῦ κι' ἢ ἴδια ἀκόμα ἢ φρόνηση τὸ δάκρυ θᾶχυνε πιερό.

Μάτια φέρνουμε ἔστο νοῦ χίλιες ἀπάθειας ἐντολές
 σὰν δῆς νεκρὸ νὰ κοίτεται ἀγαπημένο κάθε τί,
 γιὰτ' εἶναι τόσο ἀντίθετο ἔστὴ φύση τότε νὰ μὴν κλαῖς
 ποῦ τοῦτο θᾶταν ἀπρεπο, δὲ θᾶταν ἀρετῆ.

Πώς δὲ μποροῦν οἱ κλάφες μας νὰ δώσουνε ζωὴ
 ἴσὸ πεθαμένο ξέροντας τὸ λατρευτὸ παιδί,
 τοῦτο δὲν κάνει τὸ χαμὸ λιγώτερο σκληρό.

Τὲς σπάνιές του ἀρετὲς κανένας δὲν ξεχνᾷ
 καὶ τὴ μεγάλη του καρδιά, τὸ φωτεινὸ μυαλό,
 καὶ τὴν εὐγενικὴν φυχή, ποῦ θὰ τὸν κλαίῃ παντοτεινά.

Δὲν ξέρω ἂν ἔχη συζητηθῆ ἡ ποιητικὴ πλευρὰ αὐτῆ τοῦ Μενάρδου. Τὸ μεταφραστικὸ τοῦ ἔργο μὲ τὸν «Στέφανο» στέκει ἀρκετὰ ψηλὰ τόσο στὴν ἐποχὴ τοῦ ὅσον καὶ ἀργότερα, ποῦ τοποθετεῖ σὲ πολὺ χαμηλὴ μοίρα τὴν πρωτότυπὴ του ποιητικὴν ἐργασία. Γιὰ τὴν Κύπρο, ὡστόσο, ἔχει σημασία καὶ τὸ πετραδάκι σ' ὁποιοδήποτε τομέα. Ἀπὸ τὰ γυμνάσματα τῶν προηγουμένων πληροφοροῦνται οἱ νεώτεροι καὶ σπρώχνονται γιὰ νέες δοκιμές. Ἡ τεχνολογία δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἀποτρέψῃ ἀπὸ τὴ συνεχῆ μελέτη τοῦ παρελθόντος μας. Ἄς διατηρήσουμε καὶ λίγο ρωμαντισμὸ στὴ ζωὴ μας, χωρὶς αὐτὸς νᾶναι τοῦ τουριστικοῦ τύπου.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΕΚΕΙ ΠΟΥ ΒΑΣΙΛΕΥΕΙ Ο ΗΛΙΟΣ

Γύρισε τὸ παιδί κι εἶδε τὴν μάνα,
 τίναξε τὰ χεράκια του σιμά,
 φύσηξε ὁ ἀνεμος κι ἔκανε σκόνη,
 πέταξε τὸ γεράκι ἀπὸ ψηλά,
 ντύθηκε στὸ σκοτάδι ὁ οὐρανὸς
 ὅλα τὰ τύλιξε μιὰ μπόρα
 τὰ χελιδόνια φύγαν μακριὰ
 καὶ τὸ γαρύφαλο μαράνθηκε στὴ γλάστρα.
 Τράθηξε ἡ μάνα τὸ παιδί κοντὰ της
 τ' ἀγκάλιασε τὸ φίλησε καὶ τ' ὄσφιξε
 κι εἶπε μουρμουριστὰ μὲ τὴν θωριά της:
 Τούτη τὴ μέρα πούπεσε τ' ἀστροπελέκι,
 τούτη τὴ μέρα ποῦ ἡ κατάρα σκόρπισε
 τὸ θάνατο τὴν ἔρημιὰ στὴ γῆ μας,
 θὰ σᾶς πετάξω πάνω στίς φτεροῦγες μου
 νὰ παῖμε ἐκεῖ ποῦ βασιλεύει ὁ ἥλιος.
 Χάθηκαν μάνα καὶ παιδί τὸ σούρουπο
 κι ἄφησαν πίσω τὴν γλυκειὰ πατρίδα.

ΚΩΣΤΑΣ ΦΕΡΕΚΥΔΗΣ

POEMS FROM THE MODERN GREEK

Translated by JACK GAIST

G. TH. VAFPOULOS

"Town sunk in night. A cemetery with
row after row of many-storeyed tombs
that snore".

"The Town" from "The Floor and other
poems" by G. TH. VAFPOULOS.

A BLOCK OF FLATS

In this block of ours, our dead
don't simply snore. They have the privilege
of resurrection, loving and dying once again.
In the evening they go up in the lift, as the Just
ascend to judgement before the Lord.
And in the morning they go down, descending to be burnt
in the boiler-room crematorium.

Now that's why a heavy smell hangs over our flats.
it's the stench from the kitchens
of daily death. Not of that other death.
That one gives off an unutterable fragrance

A TASTE OF DEATH

Studying death in books,
is nothing but an academic exercise.
Counting the number of his blows to the temple
nothing but simple arithmetic.
Death isn't to be found in wars
in poison or in daggers.
Not even in hospital wards at night.
Death is in the lighted fuse burning
slowly in your innermost and secret
conduits from the very first day.
If you can feel that subtle burning
you'll be granted the unique taste of death.
The explosion, however, you won't feel -
for then you'd see what they call death
wearing your face instead of his own.

THE DILEMMA

When our unadulterated and only self
comes face to face with the great dilemma,

we nominate our two other selves,
those creatures of convenience,
to wrestle it out between them.
And like a court order
we accept the outcome of the match,
joyfully acclaiming the winner,
surrogate of our pious desires.
Then we go quietly off to bed,
quite certain of our inner integrity,
persuaded that we were forced to our decision
in accordance with the wishes of the winner.

IN THE NAME OF POETRY

When at night, very late at night,
you timidly open the window that has stood guard
against the relentless storm of the previous day,
intending to empty out the heaped up collections of verse
with their pages still unread and their respectable dedications,
you know very well it is an act of hypocrisy.

To mock at poetry in the name of poetry
is at least a means of defence, a protection,
but to shake out the dreams of poets,
like a duster, onto the threshold of night -
that is to sink the sword you've been given
deep and mercilessly into the very heart of poetry.

If you can find it in you to empty your own shelves,
your jacket pockets, even your very heart
and if you are capable of standing thus naked
at your midnight window,
you may chance to hear in the swell and surge of night
the terrified whispering of poets' dreams,
those you had shaken out in the name, you say, of poetry.

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΗ

Ἐχω ζήσει τὴν Κυπριακὴ Ἐξέγερση τοῦ 1931 μὲ τὸ πάθος καὶ τὰ δράματα τοῦ ἔφηθου καὶ ἀργότερα τὴ μελέτησα μὲ τὴν εὐσυνειδησία τοῦ ἐπιστήμονα, ἀποκαλύπτοντας σὲ σημειώματα καὶ ἀνακοινώσεις μερικὰ ἄγνωστα μυστικά τοῦ κινήματος αὐτοῦ. Ἐχω ζήσει σὰ ὄριμά μου χρόνια τὸν Ἀπελευθερωτικὸ Ἀγώνα τοῦ 1955—59 καὶ τὸν ἀποτύπωσα στὸ λογοτεχνικὸ λόγο, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ πῶς τὸν δέχτηκε ἡ κριτικὴ, ἐγκριτικὰ ἢ κατακριτικὰ — αὐτὸ εἶναι ἓνα ἄλλο θέμα, καθαρὰ αἰσθητικὸ. Ἐχω ζήσει τὴν Τουρκικὴ Ἀνταρσία στὴν Κύπρο τὸ 1964 σὰ ἄρκετὰ ὄριμά μου χρόνια καὶ ἀντέδρασα πάλιν μὲ τὸ λυρικό λόγο ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῆς ἔκφρασης, τόσο ἀνθρώπινης ἰδιότητος.

Ὁμολογῶ πῶς κοίταξα σὲ ὄλες αὐτὲς τις περιπτώσεις νὰ εἶμαι ὅσο εἶναι ἀνθρωπίνως δυνατὸ ἀντικειμενικός, παρόλο ποὺ τὸ ἔθνικό καὶ ἑλληνολατρικὸ στοιχεῖο μὲ δάραϊνε πολὺ, ζυμωμένο μὲς τὰ κύτταρά μου. Ἀλλὰ καὶ τώρα μὲ τὴν Τουρκικὴ Εἰσβολὴ στὴν Κύπρο, αὐτὸ τὸ «δίσεκτο» ἔτος 1974, χωρὶς νὰ χάσω τὸ παλιὸ μου ἔνδυμα, ἔχω ζήσει μὲ ἓνα ἄλλο τρόπο, πὺ οὐσιαστικό, καὶ ἀντικειμενικὰ, τὰ νέα ὄθνηρά γεγονότα. Παρόλη τὴν ταπεινώση ἀπὸ τὴν ἤττα, τὸ αἶσθημα τῆς ἑλληνικῆς περηφάνειας δὲ μὲ ἔγκατέλειψε. Κάτι μούλεγε πῶς κάτι τὸ ἀσυνήθιστο καὶ τὸ ξεχωριστὸ εἶχε συμβῆ ἀνάμεσα στοὺς νέους μας, ποὺ εἶχαν τὴν πολεμικὴ εὐθύνη.

Εἶχα τὴν ἐμπνευση νὰ ρωτήσω γιὰ νὰ δεβαιωθῶ γιὰ ὅτι ὑποφιαζόμενοι: «γιατί οἱ ἔφηβοι καὶ οἱ νέοι μας πολέμησαν τὸν εἰσβολέα καὶ ὄταν ἀκόμα ὑποχωροῦσαν χωρὶς σχέδιο ἀπὸ τὴν ἔλλειψη ἐπιτελικῶν διαταγῶν;»

Ἡ ἀπάντησι: «πολεμοῦσαμε γιὰ νὰ σώσουμε τὴν ἐλευθερία μας, τὶς οἰκογένειές μας, τὰ σπίτια καὶ τὰ χωράφια μας, ὄλους ἑσᾶς». Αὐτὴ τὴν ἀπάντησιν πῆρα ἀπ' ὄλους μὲ φυσικὸ τρόπο εἰπωμένη, σὲ παραλλαγές, βέβαια, ἀλλὰ μὲ τὸ ἴδιο κεντρικὸ νόημα καὶ, προπαντός, χωρὶς συνθήματα καὶ φράσεις ἀπὸ τὰ διβλία.

Καὶ θυμήθηκα μὲ περηφάνεια τὸν Αἰσχύλο:
 «Ἐμπρός, τῶν Ἑλλήνων
 γενναῖα παιδιὰ! νὰ ἐλευθερώσετε πατρίδα,
 τέκνα, γυναῖκες καὶ τῶν πατρικῶν θεῶν σας
 νὰ ἐλευθερώσετε τὰ ἱερά καὶ τῶν προγόνων
 τοὺς τάφους· τώρα γιὰ ὄλα ἔναι ποὺ πολε-
 ματε».

(μετ. I. Γρυπάρη)

Ἐμεῖς οἱ πὺο παλιοί, οἱ παρελθόντες καὶ ἀποστρατευμένοι, ἀποκαλυπτόμαστε μπροστὰ στὸ μεγαλεῖο τῶν παιδιῶν μας. Αὐτὸ τὸ ὑψηλὸ νόημα, τὸ μὴ θεωρητικὸ ἀλλὰ χειροπιαστὸ καὶ ζωϊκό, πρώτη φορά μᾶς τὸ διδάξε ἡ νεολαία μας.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Τ ἄ κ η Δ ὀ ξ α: Στὴ χώρα τοῦ Ἀδγεία (μυθιστόρημα) Ἀθήνα, 1973.

Στὸ μυθιστόρημα «Στὴ χώρα τοῦ Ἀδγεία» εἶναι ὀλοφάνερη ἡ πρόθεση τοῦ συγγραφέα νὰ ἐκθέσῃ ἰδέες καὶ ἀπόψεις. Δὲν ἀφήνει περιστάσεις, συχνὰ δημιουργεῖ τέτοιες, γιὰ νὰ πῆ ἄμεσα ἢ ἔμμεσα μιὰν ἰδέα, μιὰ γνώμη πάνω σ' ἓνα εὐρὸ φάσμα καταστάσεων (πολιτικῶν, κοινωνικῶν, πολιτιστικῶν, ἐκπαιδευτικῶν). Ταυτοχρόνως ὅμως διαγράφει χαρακτῆρες, πὺο λίγο νὰ τοὺς πλατύνῃς θὰ τοὺς συναντήσῃς παντοῦ, μὲ κάποιες βέβαια προσαρμογές πρὸς τὸ περιβάλλον τοὺς.

Ἡ ὑπόθεση τοῦ μυθιστορήματος εἶναι ἀπλή: ἓνας δάσκαλος σὲ κάποιο ἀπόμερο καὶ ὑπανάπτωκτο χωριὸ τῆς ἑλληνικῆς ὑπαίθρου ἀναλαμβάνει ν' ἀναστήσῃ αὐτὸ καὶ τοὺς ἀνθρώπους του, δειχνονας τὸ δρόμο τῆς προόδου. (Αὐτὸς ἦταν κάποτε ὁ παλιὸς εὐσυνείητος δάσκαλος τοῦ παλιοῦ καιροῦ, ὁ φορέας τοῦ πολιτισμοῦ). Ὁ δάσκαλος, ποὺ κατὰγεται ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Ἡλείας (ἢ ἰδιαιτέρη πατρίδα τοῦ συγγραφέα) παίρνει συμβολικὸν χαρακτῆρα καὶ πλαταίνει ἢ σημασία του ἀν συνδυαστῆ μὲ τὸ μῦθο τοῦ Ἡρακλῆ καὶ τοῦ Ἀδγεία. Τὰ μέσα, ποὺ χρησιμοποιεῖ γιὰ τὴν βελτίωση τοῦ χωριοῦ, σὰν τοπίου καὶ οἰκονομίας, καὶ γιὰ τὴ διόρθωση χαρακτῆρων καὶ συμπεριφορᾶς τῶν κατοίκων, εἶναι πάντοτε πειστικά καὶ νόμιμα. Σὲ μιὰ περίπτωσιν χρησιμοποιοῦνται ἢ «ἐπέμβασις» στὴν καταστροφή τῶν φυτῶν τῆς μήκωνος, ἀπ' ὅπου βγαίνει τὸ ὄπιο ἀπὸ τοὺς παρὰνομους καλλιερχητές. Ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσιν ἢ παρουσία καὶ συνεργασία τοῦ ἱερέα ἔδωσε δικαιολογία στὴν πράξιν. Ἐξᾶλλου τοῦτο ἦταν καὶ εὐρημία. Δὲν ἔλειψε ἀπὸ τὸ ἔργο καὶ ὁ ἔρωτας τοῦ παλιοῦ ρωμαντικοῦ τύπου, τοῦ νοικοκυριστικοῦ τῶν παλιῶν ἡμερῶν. Τοῦτο ὀλοκλήρως τὴν εἰκόνα τοῦ δασκάλου ἀπὸ τὴν ἠθικὴν πλευρά. Ὅμως κείνο ποὺ χαρακτηρίζει τὴν «φιλανθρωπία» τοῦ δασκάλου εἶναι ἢ προσπάθεια νὰ φέρῃ σὲ μιὰ φυσιολογικὴ κατάσταση ἀνώμαλο ἄντρα μὲ τὴν χρηματικὴν συμβολὴ τῶν χωριανῶν.

Τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς γραφῆς σ' αὐτὸ τὸ

μυθιστόρημα είναι τὰ γλωσσικά εἰρήματα καὶ οἱ καιροὶ χαρακτηρισμοὶ προσώπων μ' ἓνα ἐπίθετο ἢ μιὰ εἰρηματικὴ φρασσοῦλα. Ἡ τολμηρότητα μερικῶν ἐκφράσεων δὲ ξενοῦσε. Τὸ ἀντίθετο σοῦ κάμνει πῶς ἐκφραστικὴ τὴν ἔννοια καὶ μὲ τὸν χλευασμὸ σὲ σπρώχνει νὰ σκεφτῆς τὸ θέμα πῶς σοβαρά. Τὰ εἰρήματα τοῦ θηλυπρεποῦς καὶ τῆς νόθου, παρόλο πὺς λίγο πῶς πέρα θὰ φαίνονταν φτιαχτά, δίνουν τὸ ὕψιστο σημεῖο τῆς φιλανθρωπίας.

Τὸ διβλίο διαβάξεται ἀνετα, γιατί, εὐτυχῶς, δὲν ἔχει παραδοξολογίες, νεοκοπισμοὺς καὶ σκοτεινὰ ἢ παράδοξα σημεῖα τάχα ψυχαναλυτικῆς παρατηρήσεως καὶ πρωτοτυπίες. Προπαντὸς ἔχει ἦθος.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΛΩΡΟΥ ΦΑΝΤΑΖΗ: «Ε ν θ ά δ ε κ ε ι τ α ι» — Μπαλλάντα.

Σαράντα τετράστιχα μ' αὐστηρή, παραδοσιακὴ μορφή είναι τούτ' ἢ μπαλλάντα τοῦ Λώρου Φαντάζη. Σμιλεμένη μὲ πολλὴ τέχνη καὶ χάρη, μὲ πλούσιες ὁμοιοκαταληξίες, ἀφογή μετρικὴ, ὁμορφες εἰκόνες, μεταφορὲς καὶ παρομοιώσεις πετυχημένες. Μιὰ εὐαισθησία λυρική, θονεὶ τοῦτο τὸ ποίημα. Ὁ Δ. Φαντάζη στὸ «Ε ν θ ά δ ε κ ε ι τ α ι» δίνει τὸ μέτρο τῆς ποιητικῆς τοῦ προσφορᾶς. Κ' εἶναι τούτ' ἢ προσφορὰ τοῦ εὐπρόσδεχτη καὶ σημαντικῆ.

Σπάνια νὰ διαβάσει κανεὶς σήμερα μὲ τόσο αἰσθητικὴ μιὰ καλοζυγισμένη ποίηση. Τρυφερή, καὶ ρομαντικὴ ἐνατένιση τοῦ κύκλου τῆς ζωῆς, μὲ στοχασμὸ καὶ φιλοσοφικὴ σκέψη διανηθισμένη, μιὰ, τόσο θαντελλένια, τόσο ἀνάλαφρη, πὺς δὲ θαρᾶναι καθόλου πάνου στὴν ποιητικὴ οὐσία.

Μέσα σ' ὀλίγηρὴ τὴ Μπαλλάντα, διαχύνεται μιὰ μελαγχολικὴ διάθεση, μιὰ μικρὴ δόση ἀπαισιοδοξίας, πὺς τίς καλύπτει ὁ ἄκρατος λυρισμὸς κ' ἢ μονοικότητα πὺς ξεχύνεται ἀπ' τοὺς στίχους σὰ χεῖμαρρος ἀστραφτερῶν διαμαντιῶν. Φωτεινὲς θέσμες οἱ εἰκόνες τοῦ σμιλεῦν ἓνα σύνολο τόσο ἀρμονικὸ πὺς παρασύρει τὴν ψυχὴ σὲ φιλοσοφικῆς θεωρήσεις καὶ μεταφυσικὸς προβληματισμοῦς.

Τὸ μοτίβο τῆς ποιήσεως τοῦ μπορεὶ νάχει τίς ρίζες τοῦ σὲ περασμένες ἐποχές, μὰ μοιάζει σὰν τὸ παλιό, καλὸ καὶ θυνατὸ κρασί. Δὲν τὸ καταφρονεὶ κανεὶς ποτέ, καὶ τὸ προτιμᾷ, γιατί εἶναι πολὺ καλύτερο ἀπ' τὸ πῶς καλὸ φρέσκο, πὺς ἔχει κατασκευαστεῖ σ' ἓνα ὀποιοδήποτε χημικὸ ἐργαστήριον.

Πάνου ἀπ' τὴ μπαλλάντα «Ε ν θ ά δ ε κ ε ι τ α ι» (μόνον ὁ τίτλος εἶναι λίγο μακάβριος) πλανιέται μιὰ ἱπποτικὴ εὐγένεια καὶ μιὰ γαλατικὴ φινέτσα τῆς παλιᾶς ἐκείνης ἐποχῆς, πὺς ἢ ποίηση εἶτανε θεῖα μυσταγωγία καὶ ὁ ποιητὴς ἱερέας καὶ μύστης. Μιὰ τέτοια ποίηση, πάντα τὴν προτιμᾷ ἀπ' τὰ ἐντυπωσιακὰ καὶ φραστικὰ πυροτεχνήματα τῆς μοντέρνας τεχντρο-

πίας πὺς βασίζονται στὸν ἐντυπωσιασμὸ.

Δὲν ξέρω ἄλλο δεῖγμα τῆς ποιητικῆς ἐργασίας τοῦ Λώρου Φαντάζη. Δὲν ἔτυχε νὰ ξαναδιαβάσω κάτι δικὸ του. Μὰ, καὶ ἂν μονάχα τούτη τὴ μπαλλάντα τοῦ εἶχε δόσει, θ' ἄξιζε νὰ μείνει στὴ νεοελληνικὴ Γραμματεία μας σὰ γνήσιος καὶ ἀτόφιος ποιητῆς.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΖΑΛΕΣ

ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΑΝΤΗ: «Π ο ι ἦ μ α τ α». Ἄμωχῶστος — Κύπρος 1974.

Ἐκεῖνο πὺς ξεχωρίζει τὸ Σάντη ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους ποιητῆς εἶναι τὸ γεγονός ὅτι οἱ στίχοι τοῦ ἔχουν ἀναμφισβήτητὴ ποιότητα καὶ βαθὺ φιλοσοφικὸ περιεχόμενον. Ἡ ποίησ' του φέρνει ἓνα οὐσιαστικὸ μῆνυμα στὸν τομέα τῆς Τέχνης, ἓνα μῆνυμα πὺς παραμένει ζωηρὸ στὴν ψυχὴ τοῦ ἀναγνώστη, σὰν πείρα (πικρὴ, τίς περισσότερες φορὲς) καὶ προκαλεῖ ἐρωτήματα καὶ προβληματίζει. Ὁ Σάντης ξέρει νὰ συλλαμβάνει τὸ βαθύτερο περιεχόμενον τῶν πραγμάτων, νὰ ἀποκρυσταλλῶναι τὴν πνευματικὴ τους οὐσία καὶ νὰ μεταπλάθῃ μὲ θαυμαστὲς μεταφορὲς καὶ ποιητικὰ σχήματα τὴ ζωτικὴ στιγμή τοῦ θεματὸς τοῦ σὲ ἔννοια φιλοσοφικῆ.

Ὁ ποιητῆς εἶναι προφανῶς ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴ σύγχυση τῶν ἰδεῶν τῆς ἐποχῆς μας καὶ τὴν ἀντιπνευματικὴ τάση τῆς κοινωνίας μέσα στὴν ὁποία ζοῦμε. Βλέπει καθαρὰ τὴ χρεωκοπία πολλῶν ἰδεῶν καὶ ἀρχῶν, πὺς ἀπετέλεσαν καθοδηγητικὲς δυνάμεις γιὰ τίς προηγούμενες γενεές, καὶ προσπαθεὶ νὰ θρεῖ, μέσα ἀπὸ τὴν ἀνίχνευση τοῦ βαθύτερου ἀνθρώπινου ἐγώ, ἓνα σταθερὸ παράγοντα, μιὰ στέρεη ἀξία ζωῆς, πὺς νὰ ἀνθίσταται σὲ χρόνο καὶ στὴ φθορά.

Γι' αὐτὸ εἶναι πικρὴ σὲ πολλὰ σημεῖα ἢ ποίηση τοῦ Σάντη, πικρὴ μὲ μιὰ βαθύτερη μνηστικὴ διάθεση πρὸς θλα ἐκεῖνα πὺς ἀντιμάχονται τὸ γνήσιον πνευματικὸν ἀνθρώπο καὶ τίς ἰδέες του.

Ὁ Σάντης ἔχει στὰ ποιήματά του ἓναν καινούργιο τρόπο προσπελάσεως τοῦ ποιητικοῦ θέματος. Εἶναι σαφῆς, ἐπιγραμματικὸς, ἀλλὰ συγχρόνως μοντέρνος στὴν ἔκφραση καὶ τὴν διατύπωση τῶν φιλολογικῶν ἔννοιῶν του.

Ὁ λυρισμὸς τοῦ εἶναι γνήσιος καὶ πηγαῖος, τὸ ὕψος τοῦ λιτὸ — χωρὶς ρητορισμοὺς — ἢ εἰκόνα τοῦ ἀπλῆ — χωρὶς ἐκζητήσεις καὶ συναισθηματικῆς ὑπερβολῆς. Καὶ ἢ γλώσσα σωρῶτὴ μὲ μιὰ πλαστικὴ χεῖρισμό, πὺς ἐπιτρέπει τὴ σύζευξη τῶν πῶς παράταιρων ἔννοιῶν καὶ τῶν πῶς ἀπίθανον καταστάσεων — ὅπως ἀκριδῶς συμβαίνει στὴ ζωῆ.

Τὰ «Ποιήματα» τοῦ Σάντη φέρουν ἓνα καινούργιο μῆνυμα στὴν Κυπριακὴ ποίηση καὶ ἀποτελοῦν ἓνα πραγματικὸ ἀπόκτυμα τῆς Κυπριακῆς λογοτεχνίας.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΟΙ ΞΕΝΟΙ ΠΟΥ ΑΓΑΠΟΥΝ

ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΕΝΑΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΣΤΗΣ ΜΕ ΗΘΟΣ

Πάντοτε οι έραστές της ποίησης ήταν λίγοι. Θυμάμαι μια παλιά στατιστική που τους ανέβαζε στα δικά τους εκατόν του φιλιαναγνωστικού κοινού. Προχθές κι' εγώ ο Μηνάς Δημάκης στο εξαιρετικό βιβλίο του «Η ποίηση του Σεφέρη», όπου ο στοχασμός ανταμώνεται με την καρδιά και την πληροφορία, μιλώντας για τις «πνευματικές μειονότητες» που διαβάζουν, «τις ελιτίστικες αλλά δυναμικές», σημειώνει: «το ευρύτερο κοινό της μουσικής, το ελάχιστο κοινό της φιλοσοφίας...». Κάπου άλλου διάβασα πως η διάθεση των βιβλίων του Κωστή Παλαμά στις αρχές του αιώνα μας ήταν τόσο δύσκολη που ομάδα κυριών ανέλαμπε να βοηθήσει στην πώληση. Ο Σεφέρης το 1932 κυκλοφόρησε τη «Στέρνα» του σε πενήντα αντίτυπα.

Η δυσκολία στη διάθεση του βιβλίου ποίησης οδήγησε στις ελιτίστικες πλακέτες. Τελευταία η ομαδική παρουσίαση ποιητικής εργασίας ομοϊδεατών (όπως και ποικίλης λογοτεχνικής εργασίας με καθορισμένο στόχο, συνήθως πολιτικό) φαίνεται να κερδίζει έδαφος: Βοηθεί στην ευρύτερη κυκλοφορία κι' αν οι συγγραφείς είναι και οι εκδότες, τότε λιγότευει και την πιθανή οικονομική επιβάρυνση.

Ένα τέτοιο βιβλίο, που δεν ξέρω γιατί δεν έτυχε να προσέξω τόσο καιρό, είναι οι «Σφραγίδες» της «Χριστιανικής Λογοτεχνικής Συντροφιάς» Αθηνών. Από αγαθή σύμπτωση πρόσεξα το μικρό αυτό βιβλίο στη μετάφραση του νεοελληνιστή Μικέλε Ίανέλλι, καθηγητή της Ιταλικής λογοτεχνίας και γλωσσας στην Παιδαγωγική Ακαδημία του Σαλέρνο. Το βιβλιαράκι αυτό με τίτλο «Οι 13 της Χριστιανικής Λογοτεχνικής Συντροφιάς» Sigilli (1974) έχει στις περισσότερες σελίδες το ελληνικό κείμενο και στις δεξιές την Ιταλική μετάφραση. Από εθγενική πρόθεση ο μεταφραστής έχει προτάξει ένα μέρος από ποιήματά μου, στο οποίο ένας ποτέρας αναλογίζεται τι πρέπει να διδάξει στο παιδί του μέσα σε τούτους τους δύσκολους καιρούς. Έτσι υποχρεωτικά, αλλά μ' ευχαρίστησή μου, συνδέθηκα με τη συνεταιριστική αυτή ποιητική έκδοση. Όμως εκείνο που μ' έκαμε να σκύψω ελλαδικά πάνω στο μικρό αυτό βιβλίο είναι η αφιέρωση του μεταφραστή Ίανέλλι:

«Ο μεταφραστής αφιερώνει τη μετάφραση στον Παύλο Στ' και στον πατριάρχη Αθηνάγορα που, γεφυρώνοντας ένα χάσμα αιώνων, ανάβλαξαν άσπασμό πάνω στο Όρος των Ήλαιών.

Αυτή η δημόσια δήλωση κατά της μισαλλοδοξίας (στην περίπτωση αυτή της θρησκευτικής) μου έκανε πτό φίλο τον Ιταλό συνάδελφο. Κι' αι-

θάνομαι υποχρέωση πρώτα να κοιτάξω κριτικά τις «Σφραγίδες» και δεύτερον ν' αναφερθώ στις εργασίες του μεταφραστή.

Οι «Σφραγίδες» αποτελούνται από μικρούτακα ποιήματα, ποιητικά στιγμιότυπα, ή, αν θέλετε επιγράμματα, που μέσα στην συντομία τους, συνήθως με την εικόνα και την παρομοίωση, υποδεικνύουν τις πτώσεις μας στον τομέα της κοινωνικής και ήθικής ζωής. Το κοίταγμα της πτώσης γίνεται από τη χριστιανική σκοπιά, όχι όμως με πνεύμα θρησκοληψίας. Η κριτική, που ασκείται με το λυρικό λόγο σ' αυτό το μικρό βιβλίο, εισδύει πραγματικά βαθειά μας και μās αναγκάζει να στοχαστούμε πάνω στο θέμα και το πρόβλημα που προβάλλονται με το επιγραμματικό σχήμα. Λύσεις δεν δίνονται, μήτε συνταγές. Διαπιστώσεις και κριτική των όσων διαπιστώνονται θα δρής. Θα μεταφέρω εδώ τέσσερις σύντομες «σφραγίδες» σά δείγμα:

Οι Βάρβαροι

΄δὲ θά ξανάρθουν ἀπὸ τὰ σύνορα
Θὰ ὀρμήσουν ἀπ' τὴς τηλεοράσεις
στὰ παιδικὰ δωμάτια.

Βάρυνη ὁ ἀέρας

στὰ κλειστὰ δωμάτια
κι' ἀνοίξαμε τὰ παράθυρα
γιὰ ν' ἀνασάνουμε
καυσαέρια.

Ἔπρεπε νὰ περάσουν χρόνια,

γιὰ νὰ καταλάβω
πὼς ἐκεῖνο τὸ Α καὶ Ω τοῦ Ἰερου,
εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος
στὴ λέξη: ΑΓΑΠΩ

Περάσαμε τὴ ζωὴ μας
μαζεύοντας πληροφορίες.

Στὸ τέλος, χάσαμε
τὴ γνώση τ' Οὐρανοῦ,

Τὰ ποιήματα της συλλογής αυτής, που διαβάξεται, όπως γράφουν οι συντάκτες της, σε μισή ώρα, είναι γραμμένα από τους: Νίκον Ἀρβανίτη Ἀντώνη και Φωτεινὴ Ζαχαροπούλου, Νίκο και Βασίλη Καμιύση, Ἑλλη και Γ. Καχριμάνη, Δημ. και Εὐθυμία Μποσινάκη, Ἡρ. Παπαθασιλείου, Στ. Πετρόπουλο, Π.Α. Σινόπουλο και Νίκο Τυπάλο.

Ο μεταφραστής Μικέλε Ίανέλλι είναι ένας θαυμαστής του ελληνικού χώρου. Ζούσε χρόνια με τ' ὄραμα της Ἑλλάδος, που μόλις τὸ 1964 κατόρθωσε νὰ τὴν επισκεφθῆ. Ἀπὸ τὴ χρονιά ἐτούτη τακτικά κάθε χρόνο ἐπανερχεται στὸ χώρα μας με τὴ διάθεση τοῦ εὐλαβοῦς προσκυνητή. Ἡ ἀγάπη του γιὰ τὴν Ἑλλάδα ξεκινᾷ με τὸ θαυμασμό γιὰ τὸν ἀρχαῖο μας κόσμο περιδιαβάζει μέσα στὸ ἐλληνικό τοπίο και καταλήγει στὸν σημερινὸ νεο-ἔλληνα.

Αὐτὴ τὴν ἀγάπη και τὸ θαυμασμό του ὁ Ίαν-

νέλλι έχει εκφράσει όχι μόνο με τις εντυπώσεις του, αλλά και με τις μεταφράσεις έργων νεοελληνικών. Τα ποιήματά του σάν τὰ «Επιστροφή στην Κέρκυρα», «Επιστροφή στὰ Ἰωάννινα», εἶναι ὕμνοι γιὰ τὰ ἑλληνικά μέρη, ἐκεῖ πού λησμονεῖ ἕνας τὰ πάθη καὶ τὶς θλίψεις τῆς ζωῆς. Ἐχει μάθει τὰ νεοελληνικά ὁ Ἰανέλλι μελετώντας τὰ ἔργα τῶν Ἐδαγγέλου Ἀθέρωφ, με τὸν ὁποῖον συνδέεται, Καζαντζάκη, Βενέζη, Παπαδιαμάντη καὶ ἄλλων. Στὰ συρτάρια του κρύβει μεταφράσεις ἀπὸ τὸν Παπαδιαμάντη, Καρκαβίτσα, Καβάφη, Κάλθοι, Σολωμὸ καὶ ἄλλους. Ἡ ἀκριβεία τῶν ἐκδόσεων σήμερα συγκρατεῖ πολλοὺς ἀπὸ μιὰ δυσάρεστη ἐκδοτικὴ περιπέτεια. Ὁ Ἰανέλλι, ὠστόσο, κυκλοφόρησε σὲ διδύμο τῆ «Δίοδο» τοῦ Μήτσου Αυγίζου τὸ 1966 καὶ τὰ «Ρόδα τῆς Ἰεριχοῦς» τοῦ Ἡλία Σιμόπουλου τὸ 1970. Τελευταία ἀσχολεῖται μὲ τὴ μεταφραση τοῦ κυπριακοῦ ποιητικοῦ λόγου καὶ προγραμματίζει μιὰν ἀνθολογία τῆς σύγχρονης κυπριακῆς ποίησης μαζί μὲ τὸ ἑλληνικὸ κείμενο. Ἀκριβῶς ἡ σύνδεση μου μαζί του ὀφείλεται σ' αὐτὴ τὴ νέα του ἀγάπη ἢ, καλύτερα, στὴν ἐντόπιση τοῦ φιλελληνισμοῦ του στὴν Κύπρο, στὸν φιλοκυπρισμὸ του ὅπως ὁ ἴδιος χαρακτηρίζει τὸ νέο του πνευματικὸ πάθος γιὰ τὴν Κύπρο.

Πάντα πιστεύα καὶ θὰ ἐξακολουθῶ νὰ πιστεύω πὼς ἡ φιλία με τοὺς εἰλικρινεῖς φιλέλληνες τοῦ πνευματικοῦ χῆρου ἀνοίγει ἕνα παράθυρο γιὰ μᾶς πέρα πρὸς τὸ διεθνὴ πνευματικὸν ὄριζοντα. Ἡ ὠφέλεια εἶναι διπλὴ καὶ πρὸς τὶς δύο κατευθύνσεις: σ' ἐμᾶς καὶ σὲ κείνους.

Γιατὶ ἡ δημιουργία διαλόγου σὲ ἀνώτερες καὶ υγιέστερες σφαῖρες παρὰ στὴ στιγμὴ πολιτικὴ δένει φίλους καὶ ἐγκαθιστὰ πραγματικὴν ἀλληλοκατανόηση, προπαντὸς ἀνυψώνει μέσα στὴν πνευματικὴ χαρὰ ἕσους διαθέτουν καρδιά: μᾶς πιστοποιεῖ τὴν ἀνθρωπιὰ μας.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΓΕΝΙΚΑ

Στὸ περιοδικὸ «Ἑλληνικὸς Κόσμος» (Ἀθήνα) τεύχος Ἰουλίου βλὴ πολλὴ ἀπὸ τὴν Κύπρο γιὰ τὴν Κύπρο (Λιπέρης, Κ. Μιχαηλίδης, Ἰ. Μ. Χατζηφώτης, Ἀθ. Ταρσούλη καὶ ἄλλοι), πολὺ πλοῦσιο τεύχος — Στὴ «Μακεδονικὴ Ζωή» (Θεσσαλονικὴ) ἀρ. 100 (κριτικὴ γιὰ τὸν «Δραματικὸ Λόγο» τοῦ Κ. Χρυσάνθη — Στὴν «Κασταλιαν» (Ἀθήνα) ἀρ. 36 ποιήματα γιὰ τὴν Κύπρο τῶν Μουτάφη καὶ Παυλάτου, τεύχος ἀφιερωμικὸ μὲ ἄρθρα γραμμένα ἀπὸ ἰατροὺς λογοτέχνες — Στὶς «Ἀχιτνες» (Ἀθήνα) ἀρ. 354, ἄρθρο τοῦ Μελέη Νικολαΐδη γιὰ τὴν Πνευματικὴν Κύπρο — «Ἡ Κύπρος Δοῦλη» μιὰ διάλεξη τοῦ Χρ. Σολομωνίδη σὲ φυλλάδιο ἀφιερωμένο στὸν Κ. Χρυσάνθη, ὅπου πολλὰ ποιήματα κυπρίων, ἰδίως, ποιητῶν — Στὴν «Νέα Σκέψη» (Ἀθήνα) ἀρ. 139 καὶ ἀρ. 140, ἄρθρο γιὰ τὴν Κύπρο ἀπὸ τὸ Χρ. Κουλοῦρη καὶ ποιήματα γιὰ τὴν Κύπρο — Στὸ «Δημότης» (Πειραιᾶς) 25 Ὀκτ., ὁ Δημ.

Κράνης γράφει σημείωμα γιὰ τοὺς λογοτέχνες τῆς Κύπρου — Στὰ «Αἰολικὰ Γράμματα» (Π. Φάληρον) ἀρ. 22, ἐπίκαιρη βλὴ γιὰ τὴν Κύπρο καὶ ἕνα ἄρθρο τοῦ Γ. Βαλέτα γιὰ τὴν πνευματικὴν Κύπρο — Τὰ «Κριτικὰ Φύλλα» (Ἀθήνα) ἀρ. 16, Κύπρο — Τὰ «Κριτικὰ Φύλλα» (Ἀθήνα) ἀρ. 16, ἀφιερωμικὸ τεύχος στὸν Αἰμίλιο Χουρμούζιο μὲ ἐκλεκτὴ συνεργασία καὶ ἕνα μελέτημα τοῦ Κ. Χρυσάνθη γιὰ τὸν Χουρμούζιο κατὰ τὴν κυπριακὴ του περίοδο — Στὸ «Περιοδικὸ Ἑλληνίδων Βορείου Ἑλλάδος» (Θεσσαλονικὴ) ἀρ. 124, βλὴ γιὰ τὴν Κύπρο καὶ ἕνα σημείωμα γιὰ τὴν Μαρία Π. Ἰωάννου — Στὸν «Κόσμο τῶν Βιβλίων» (Ἀθήνα) ἀρ. 33—34, σημείωμα γιὰ τὸ «Δραματικὸ Λόγο» τοῦ Κ. Χρυσάνθη.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Τὸ Σχολεῖο καὶ τὸ Σπίτι (Ἀθήνα) τεύχη 9—10, 1974 — Νέα Σκέψη (Ἀθήνα) ἀρ. 138, 139, 140 — Κριτικὰ Φύλλα (Ἀθήνα) ἀρ. 16 — Μακεδονικὴ Ζωή (Θεσσαλονικὴ), ἀρ. 98, 99, 100 — Αἰολικὰ Γράμματα (Π. Φάληρο) ἀρ. 22 — Ἑλληνικὸς Κόσμος (Ἀθήνα) Ἰουλ. 1974 — Κρίκος (Λοῦβινο) ἀρ. 285 — Ἰλιός (Ἀθήνα) ἀρ. 104, 105 — Κασταλία (Ἀθήνα) ἀρ. 35, 36 — Νέα Ἐποχὴ (Λευκωσία) ἀρ. 107—108 — Ἐπιθεώρησις Λόγου καὶ Τέχνης (Λευκωσία) ἀρ. 38—39 — Κυπριακὸς Λόγος (Λευκωσία) ἀρ. 34—35 — Λαρισσαϊκὰ Γράμματα (Λάρισα) ἀρ. 4, 1974 — Ἑλληνοβελγικὴ Ἐπιθεώρησις (Ἀθήνα) ἀρ. 6 — Συνεργασία (Ἀθήνα) ἀρ. 51 — Ἑλληνικὴ Λαϊκὴ Τέχνη (Ἀθήνα) ἀρ. 14 — Βιβλιογραφικὴ Ἐπιθεώρησις (Ἀθήνα) ἀρ. 3 — Ὁ Συνεργατιστὴς (Λευκωσία) ἀρ. 146 — Φύσις καὶ Ζωὴ (Ἀθήνα) χειμῶνας 1974 — Quality (Ἀθήνα) ἀρ. 23 — Παρνασσός (Ἀθήνα) Ἰουλ.-Σεπτ. 1974.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Κ. Σ π υ ρ ἰ δ ᾶ κ η: Μελέται, διαλέξεις, λόγοι, ἄρθρα, τομ. β', μέρος α', Λευκωσία, 1974.
Κ έ ν τ ρ ο ν Ἐ π ι σ τ η μ ο ν ι κ ῶ ν Ἐ ρ ε υ ν ῶ ν: Ἐπετηρὶς 1972—1973, Λευκωσία, 1973.

Μ η ν ᾱ ς Δ η μ ᾱ κ η ς: Ποιήματα, τόμος δεύτερος, Ἀθήνα, 1974.

Δ ε ὀ ν τ ι ὸ ς Χ α τ ζ η κ ῶ σ τ α ς: Δειλινὸς ἀχιτὲς, Λευκωσία, 1974.

Π ᾱ ν ο ς Φ ὄ λ λ η ς: Ἀναστασία, Ἀθήνα, 1974.

Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τόμ. κγ', Ἀθῆναις, 1972—1973.

Α. Π ε ρ ν ᾱ ρ η: Τὰ πάθη τὰ σεπτὰ, ποιητικὸ χρονικὸ τῆς τουρκικῆς εἰσβολῆς, Λευκωσία 1974.

(Παρακαλῶ νὰ συγχωρεθῆ ἡ ἀταξία στὴν κατάχωρηση βιβλίων καὶ περιοδικῶν. Τοῦτο ὀφείλεται στὴν ἀνωμαλία ἀπὸ τὴν τουρκικὴ εἰσβολή).

Ἡ Συνεργατικὴ Κεντρικὴ Τράπεζα Λτδ.

Δέχεται καταθέσεις πάσης φύσεως με νέα ὑψηλότερα ἐπιτόκια καὶ καλύτερους ὅρους ποὺ καλύπτουν τὴν δυνατότητα ἀμέσου συνάψεως δανείου ἔναντι καταθέσεων προθεσμίας ἐν περιπτώσει ἐπειγούσης ἀνάγκης. Εἰδικῶς ἐπὶ Καταθέσεων Ταμειυτηρίου πληρώνει τόκον πρὸς 5% ΕΠΙ ΤΟΥ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΥΠΟΛΟΙΠΟΥ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΩΣ ΠΟΣΟΥ. Σκεφτῆτε καλὰ προτοῦ καταθέσετε τὰ χρήματά σας ἄλλου.

Ζητήσατε πληροφορίας ἀπὸ τὰ Ὑποκαταστήματα τῆς Τραπεζῆς εἰς ὅλας τὰς πόλεις.

*Four of the
K E O
table wines
par excellence*

